

**# KLASİK ANARŞİZM'DEN QUEER'E: EMMA GOLDMAN'IN
FEMİNİZM ANLAYIŞINA DAİR BİR İNCELEME**
(FROM CLASSICAL ANARCHISM TO QUEER: ANARCO-FEMINISM
UNDERSTANDING OF EMMA GOLDMAN)

Arş. Gör. Serhat Özkan * **

ÖZ

Emma Goldman'ın görüşleri ışığında kadının kurtuluşunu inceleyen bu çalışma ataerkilliğin özgüllüğüne dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Öncelikle evlilik ve aile kurumunun feminist eleştirisi yapılmış, anarşizm ile feminizm arasındaki bağlantılar ele alınmış ve bir cinsiyetimizin var olduğu fikrinin anarşist ütopyanın önünde engel olup olmadığı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Emma Goldman, toplumsal cinsiyet, anarşist feminizm, anarşizm, feminizm, evlilik, aile.

ABSTRACT

In this study by analyzing the emancipation of women in the light of Emma Goldman's Works, it is aimed to draw attention to specificity of patriarchy. Firstly, marriage and family institutions are criticised from feminist perspective and then the relationship between anarchism and feminism is examined. Lastly, it is discussed whether the idea that biological sex exists could hinder the anarchist utopia.

Keywords: Emma Goldman, gender, anarchist feminism, anarcha-feminism, anarchism, feminism, marriage, family.

• **Giriş**

Anarşizm devleti, hiyerarşiyi ve merkeziyetçiliği reddeden tek ideolojidir. Anarşizmi bir fikir, dünya görüşü veya yaşam tarzı olarak benimseyen kişiye ise anarşist denir. Anarşistler yöneten-yönetilen ayrımının olmadığı otoritesiz bir dünya ideali için mevcut toplumsal kurumları devrim yoluyla yıkmayı ve bugün var olmayan toplumsal uyumu

Eserin Dergimize geliş tarihi: 16.07.2019. İlk hakem raporu tarihi: 21.07.2019; İkinci hakem raporu tarihi: 22.07.2019; Onaylanma tarihi: 23.07.2019.

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

** Yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0002-2229-1289.

Esere Atıf Şekli: Serhat Özkan, "Klasik Anarşizm'den Queer'e: Emma Goldman'ın Feminizm Anlayışına Dair Bir İnceleme", YÜHFD, C.XVI, 2019/2, s.73-106.

iktidara yer vermeden oluşturmayı amaçlarlar. Bunun için anarşizmin hedefi iktidarlı ilişkileri tüm boyutlarıyla ortadan kaldırmaktır. Ancak iktidar; yalnızca sınıfsal anlamda kapitalist ekonomik alt yapıdan türeyen iktidar ya da daha genel anlamda polis, ordu veya mahkemeleri çağrıştıracak şekilde devlet iktidarı olarak görülemez. Siyasi iktidarın cinsel temelde işleyen boyutunu görmezden gelmek anarşizmin eksiksiz özgürlük talebini sekteye uğratar. Buna rağmen devlet iktidarına ve kapitalist üretim ilişkilerine karşı oldukça sert eleştiriler getiren anarşistler bazı istisnalar dışında aynı özgürlükçülüğü cinsel alana taşıyamamış, toplumsal cinsiyet rollerini sözde doğallığından kurtaramamıştır. 19. yüzyıl anarşistleri içerisinde erkek sorununu işlemeyle öne çıkan Emma Goldman¹ anarşizmi feminizmle buluşturmuş ve yoldaşlarını erkek egemen fikirleriyle yüzleştirmiştir. Goldman'ın bir anarşist olarak devlet, ordu ve militarizm karşıtı yazıları da vardır ancak onun hareket içerisinde esas özgünlüğü cinsel siyaset açısındandır. Goldman, evliliği ve aileyi bir kurum olarak kadınların cinsel özgürlüklerine müdahale olarak gördüğü için kökten reddetmiş, doğum kontrolüyle ilgili okuduğu yazıları çoğaltıp dağıtmış ve eşcinsel ilişkileri desteklemiştir. Kendi döneminde henüz emekleme aşamasında olan feminizm; oy hakkı, eğitim hakkı gibi düzen içi taleplerle ortaya çıkmış oldukça ürkek bir feminizmdi. Goldman I. dalgaya tekabül eden yıllarda feminizmi “yatak odasının siyaseti”² haline getirerek devrimci bir içeriğe kavuşturmuştur. Klasik anarşistler arasında yer alan Goldman'ın

¹ Emma Goldman 1869'da Rusya'da bir Yahudi mahallesinde babasının ikinci evliliğinden olma istenmeyen bir kız çocuğuydu. Çocukluğunu anne ve babasının küçük bir han işlettiği Popelan köyünde geçirdi. Onu anarşizme yönelten çeşitli nedenler vardı. İçinde sürekli bir isyan duygusu taşırdı. Küçükken kamçılanan bir hizmetkarı görünce içgüdüsel bir tepki duydu. Daha sonra bir Yahudi'nin Yahudi olmayan biriyle birlikte olamayacağını öğrenince sarsıldı. Ailesinin yoksulluğu nedeniyle okulundan ayrıldı, bir fabrikada çalışmaya başladı. Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar*'ını okudu, eserin nihilist yapısından etkilendi. 15'indeyken babası onu evlendirmek istedi. Emma evlenmeyi reddetti ve babasından “Kızların çok şey bilmesi gerekmez! Bir Yahudi kızının bilmesi gereken, gefülte usulü balık pişirmek, erişte kesmek ve erkeğine bir sürü çocuk doğurmaktan ibarettir.” cevabını aldı. Sonunda Emma'nın Amerika'ya gitmesine izin verildi. Onu orada anarşizme yönelten şey işçi eylemi esnasında polislerin arasına bomba atmakla suçlanan dört anarşistin idamı oldu. Yaşadığı olaylar üzerinde büyük bir etki bıraktı. İdam günü anarşist olmaya ve anarşizm ile ilgili her şeyi öğrenmeye karar verdi. Türkçeye çevrilen bazı makaleleri “*Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*” isimli kitapta toplandı. Peter Marshall, *Anarşizmin Tarihi*, (Çev. Yavuz Alogan), İmge Kitabevi, 2003, İstanbul, 553-555

²<http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/692/cirkin-bir-nefret-ideolojisi-olarak-feminizm#.XHJqUOgZY2w> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

anarşistliği, feminizmini de radikalleştirmiştir. O oy hakkı için mücadele eden döneminin süfretlerinden ayrı düşmüştür. Zaten devletsiz bir toplum öngören anarşizm, oy hakkını işçi sınıfı erkeklerini veya kadınları özgürleştiren bir hak değil, karşı devrimci bir faaliyet olarak değerlendirmiştir. Goldman anarşizmin propagandasını yapmak için sık sık konferanslar vermiş, görüşlerinden dolayı sınır dışı edilmiş, tutuklanmış ve konuşmaları yasaklanmıştır. Bir yargıç tarafından Amerikan'ın en tehlikeli kadını ilan edilmiştir.

Goldman'ın iki cilt olarak yazdığı otobiyografisi ortaya koymaktadır ki, o anarşist feminist fikirleri kişisel kazanç elde etmek için savunmamış; mücadelesini herkesin, özellikle de kadınların bütün ihtiyaçlarının karşılandığı ve aynı zamanda bütün kısıtlamalardan kurtulduğu bir dünya için vermiştir. 20. yüzyılın başından beri kadın hareketi önemli kazanımlar elde etmiş olsa da, Goldman radikalliğinden çok az şey yitirmiştir. Kavram setine gelirsek, anarşist feminizm, bazı kaynaklarda anarko-feminizm ya da anarka-feminizm şeklinde ifade edilmektedir. Biz, çalışma boyunca söz konusu akımı anarşist feminizm olarak kullanmayı tercih ettik.

• Emma Goldman'da Aşk, Aile ve Evlilik Eleştirisi

Klasik dönem anarşistleri, neredeyse istisnasız biçimde, anarşist ilkelerin doğal sonucu olarak evliliği ve çekirdek aileyi reddetmiş; devlet veya dinsel otorite tarafından düzenlenmeyen, bireylerin gönüllük temelinde oluşturduğu, birlikteliklerinin şekline ve süresine serbestçe karar verdiği *özgür aşk*³ ı önermiştir.³ Anarşistler, mevcut düzene alternatif olarak devletin veya dinsel bir otoritenin onayı olmadan bir kimsenin bir veya daha çok partnerle bir araya gelip ayrılabilmesi ve birliktelikte mutlak bir serbestiye sahip olduğu bir toplumu hedefler. Çünkü topluma temel olarak alınan aile, devletin en küçük otorite birimini, kapitalizmin de yeniden üretim ve temel tüketim birimini oluşturmaktadır. Aile yerleşik değerlerin gelecek nesillere aktarıldığı bir kurum olarak devletin ideolojik aygıtları

³ Martha A. Ackelsberg, *Free Woman of Spain: Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Woman*, AK Press, Oakland, 2005, s.51-52. Bazı yazarlara göre, anarşistler özgür aşk çağrısı yaparken bunun kadınlar üzerindeki sonuçlarını göz ardı etmiştir. Resmi veya dini nikah olmaksızın birliktelik yaşayan kadınlar erkek egemen kültürün kadın aleyhine işleyen ahlak anlayışından zarar görür. Anarşistlerin bu çifte standartlı sonucu dikkate alması gerekirdi. Bu eleştiride haklılık payı olmakla birlikte, ataerkil değer yargılarıyla, o değer yargılarını veri olarak mücadele edilemeyeceği de bir gerçektir.

arasında yer alır.⁴ Kadının cinsel özerkliğinden feragati üzerine kurulu olan aile kurumu, bir yandan da kadının ev içerisinde karşılıksız çalışmasına, bir başka deyişle görünmeyen emeğine yaslanarak var olur. Aile, kapitalizmin ve erkek egemenliğinin yeniden üretildiği bir alandır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmaların aile kurumunu yıkmakla suçlanmasının nedeni budur. Bu aslında bir itiraftır, cinsel eşitsizlikten doğan ailenin, kadınların görünmeyen emeğinin ve maruz kaldığı şiddetin özel alan kisvesiyle daha da görünmez bırakıldığına itirafıdır.

Medyadan eğitim ve hukuk sistemine kadar her şey tek eşli çekirdek aile veri alınarak dizayn edilmiştir. Miras hukukundaki düzenlemeler, sigorta primlerinde çeşitli indirimler ve vergi kolaylıkları buna birer örnektir. Söz gelimi, bankalar komünler için kredi vermemekte ama evlenenler için vermektedir, kamunun inşa ettirdiği evler de aile standardizasyonuna uygun tasarlanmaktadır.⁵ Goldman bir baskı unsuru olarak gördüğü aileyi aşktan yola çıkarak eleştirmektedir. Aşkın bizatihi kendisinin meşru olduğunu, devletin veya dinsel kurumların bir ilişkiyi daha değerli kılamayacağını ileri sürmekte, aşkın önüne çıkan tüm insan yapımı yasa ve kurumları ‘kirliliğin’ esas sorumlusu olarak görmektedir.

Goldman’a göre aşk, insan doğasının en derin ve güçlü tezahürüdür. Bütün kanunlara ve geleneklere meydan okuyan, tüm yasakları aşıp geçen ve satılan alınamayan bir tutkudur. Neşeye ve sarhoşluğa varan böyle büyülü bir duygu devletin veya kilisenin bozgunculuğuna terk edilmemelidir. Aşk, otorite tarafından kısıtlanmak istemez, özgürlükte gelişir ve serpilir.⁶ Goldman, devlet veya kilise tarafından düzenlenmemiş serbest birliktelikleri ifade eden *özgür aşk* kavramına alaycı bir şekilde takılır: “Özgür aşk mı? Sanki aşk özgür değilmiş gibi?”⁷ Bedenleri zincire vuran, ulusları boyunduruğu altına alan iktidarlar bir tek “aşkı dize getiremiyor.”⁸

Goldman’a göre, aşkın evlilikle hiçbir ortak noktası yoktur, aşk ve evlilik birbirine zıt iki olgudur. Aşk ilişkisi mutlak suretle kişisel olması gereken, devletin veya dinsel bir kurumun ortak olamayacağı bir ilişkidir. Evlilikse,

⁴ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İthaki Yayınları, (Çev. Alp Tümertekin), İstanbul, 2016, s.50

⁵ Colin Ward, *Eylemde Anarşi*, (Çev. Deniz Güneri), Kaos Yayınları, İstanbul, 2000, s.92

⁶ Emma Goldman, *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*, (Çev. Necmi Bayram), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s.30-31

⁷ <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1914/marriage-love.htm> (Erişim Tarihi: 06.06.2019)

⁸ Goldman, 2006, s.30

çerçevesini iktidarın çizdiği ve sonuç bağladığı yapay bir oluşumdur. Evlilikler aşkın sonucu olabilir ancak bu aşkın evlilik birliği içerisinde vücut bulmasından değil, çok az aşkın kendisini geleneklerin zincirinden kurtarabilmesinden kaynaklanır.⁹

Anti-otoriteryan duruşuyla birlikte Goldman'ın evlilik karşıtlığı asıl rengini ekonomik eşitsizliklere ve toplumun çifte standartlı ahlak anlayışına yaptığı vurgudan alır. Goldman'a göre, küçük yaşlardan beri otoriteler evliliği ulaşılabilecek bir hedef gibi sunmaktadır. Özellikle kız çocuklarının bütün hayatı, bu amaca dönük hazırlık işlevi görmektedir. Buna rağmen, geleceğin müstakbel eşi veya annesi gözüyle bakılan kız çocuklarından en doğal cinsel güdülerine sırt çevirmesi istenir. Erkek egemen ideoloji kadını, cinselliğin yaşanacağı tek 'meşru' yolun evlilik olduğuna inandırır ama o güne kadar evliliğin en önemli unsuru olan cinselliği bilmemesini ister. İktidarın verdiği ahlak dersi yüzünden kadın, erkeğin onu nasıl heyecanlandırdığıyla değil, ne kadar çok kazancı olduğuyula ilgilenir. Hayaline süslü kıyafetler, alışveriş merkezleri, lüks eşyalar girerken, aşk tüketim malzemesi haline gelir. Evliliğe giden yolda erkeğe yüklenen görev de ekonomik sorunların üstesinden gelmek ve evi geçindirmektir. Böylece, evlenen kadın, ev işlerini 'aile hayatının gereği' olarak görüp çalışma yaşamından uzaklaşır ve giderek ekonomik açıdan kocasına bağımlı hale gelir.¹⁰ Tam bu noktada, anarşist feminist Voltairine De Cleyre, kocasının ekmeğini yiyen, soyadını taşıyan ve hizmetini gören evli kadının konumunu köleyle kıyaslar.¹¹

Evliliği ekonomik temelli bir anlaşma, bir sigorta poliçesi olarak gören Goldman da, Kropotkin'i andırırçasına, evlilik ilişkisini fahişelik¹² ilişkisine benzetir. Çoğunlukla para karşılığında yaşanan evlilik dışı ilişkiler fahişelik

⁹ Goldman, 2006, s.21

¹⁰ Goldman, 2006, s.25-26

¹¹ Terence Kissack, *Free Comrades: Anarchism and Homosexuality in the United States, 1895-1917*, AK Press, Oakland-Edinburgh, 2008, s.21

¹² 'Seks işçisi' kavramını kullanmamamızın iki nedeni var. Birincisi yapılan alıntılara ve Goldman'ın tarzına bağlı kalmak istedik. İkincisi toplumun zihninde söz konusu kadın fahişe olarak yer ettiği için fahişe sözcüğü daha çarpıcıdır. Sözcükleri 'akademik' olma kaygısıyla kibarlaştırmanın maddi yaşamın kaba gerçeklerini örseleyeceğini düşündük. Bir yazarın vurguladığı gibi "...Toplum üzerine araştırmalar yaptıkça karşıtlığımız eriyip gider...Akademik söylemde feryadın yeri yoktur. Daha da kötüsü; akademik çalışma bize kendi çılgınlığımızı dışa vurmaya güçleştiren bir lisan ve düşünme biçimini dayatır. Çılgılık sistematik olarak içeriği boşaltılmak suretiyle diskalifiye edilir...Süngümüzü düşüren bu düşünce sisteminin tamamıdır..." John Holloway, *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, (Çev. Pelin Sıral), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.14

olarak nitelenir ancak Goldman'a göre ekonomik gerekçelerle yapılan evliliğin fahişelikten bir farkı yoktur. Bir fahişe, aldığı ücreti geri verip istemediği erkeği sonsuza kadar hayatından çıkarabilir ama evli kadın sosyal, siyasal ve ekonomik kuşatılmışlık içerisinde kocasına boyun eğer. Kız çocukları bebekliğinden beri evliliğe hazırlandığı için kadınların üzerinde bir evlenme baskısı oluşmakta, kadınlar evliliği sosyal statü olarak görmektedir. Bir sigorta poliçesini andıran evlilikte, kadın primlerini "ölüm onları ayırana dek" öderken karşılığında koca gibi "cüzi" bir karşılık alır.¹³ Goldman'ın deyişiyle, "aşkın ölçütleri para, sosyal konum ve mevki olarak görülüyor sürece, fahişelik kaçınılmazdır; ilişkilerin meşruiyet ve ahlak peleriniyle örtülmüş olması bu tabloyu ortadan kaldırmaz."¹⁴

Sonuç olarak, evlenen kadın katı bir cinsel yasak altına girer, farklı bir sosyal kimliğe kavuşur ve kadınlık hiyerarşisinde yükselir.¹⁵ Öte yandan, cinsel içerikli bu sözleşmeyi kısa süreli vadelerle çok kez kuran kadın fahişe olarak görülür. Aile cüzdanına sahip olan kadın ile vesikalı kadın arasındaki hiyerarşi erkek egemen sistem tarafından kurulur.¹⁶ Cinselliğini kazanca dönüştüren kadın cezalandırılırken, erkek toplumunun kadın için hazırladığı eş-anne rolüne teslim olan kadına birinci sınıf bir kadınlık hediye edilir.

Ekonomik gerekçelerden bağımsız olarak aşka dayandığı iddia edilen evliliklerin nasıl fahişelikle eş tutulabileceği sorulabilir. Şöyle ki, iktidar, rıza katılmış güçtür. İktidar ilişkilerinde *rıza baskıdan sonra* gelir. Aile kurumu da kadının tamamen erkeğe tabi olduğu bir tahakküm mekanizması olarak görülemez. Çünkü öznenin (kadının) belli ölçüde özgür olmadığı bir durumda, ilişki iktidar ilişkisi olmaktan çıkar. İktidar söylem kurarak, bilgi üreterek, sahte bir konfor vadederek itaati sağlar. İtaati üretemeyen bir iktidarın ayakta kalabilmesi mümkün değildir. Başlangıçta olmayan rıza, aşk miti ve erkek egemen toplumca verilen bedensel-zihinsel eğitim aracılığıyla üretilir.¹⁷ Örneğin, çok yakın zamana kadar, pek çok hukuk

¹³ Goldman, 2006, s.22

¹⁴ Goldman, 2006, s.36

¹⁵ Cemal Bali Akal, *İktidarın Üç Yüzü*, Dost Kitabevi, Ankara, 2009, s.221

¹⁶ 2005 öncesi yürürlükte olan 765 sayılı TCK'nın 438. maddesi, cinsel saldırı suçunun fuhşu meslek edinen kadına karşı işlenmesi halinde verilecek cezada üçte iki oranında indirim öngörüyordu. Söz konusu hüküm, fahişelere 'erkek devlet' in düşmanca tutumunu yansıtmakla birlikte kadınlar arasında ayrımcılık yaratmaktaydı. O dönem düzenlemeyi somut norm denetimi yoluyla inceleyen AYM, "...*iffete karşı işlenen bir suç olması ve bu eylemlerle karşılaşılan fuhşu meslek edinen bir kadının uğrayacağı zararın, iffetli bir kadının uğrayacağı zarara göre daha az olacağı...*" gerekçesiyle 438. maddenin eşitlik ilkesine aykırı olmadığına karar vermiştir. AYM 12.1.1989/4 K. 1989/3; R.G. 10.01. 1990-20398

¹⁷ Akal, 2009, s.223-224

sisteminde, evlilik birliği içerisinde rızaya aykırı cinsel ilişki suç olarak kabul edilmiyordu. Türk hukukunda, kanun koyucu cinsel saldırı suçu için evlilik içi-dışı şeklinde bir ayrıma gitmemiştir. Ancak uygulamayla evlilik akdi cinsel suçlar bakımından hukuka uygunluk nedeni haline getirilmiştir. Evlenen kadının, rızayı süresiz bir şekilde baştan verdiği kabul edilmekteydi. Cinsel ilişkiyi kadının talep edip erkeğin reddettiği durum ise düşünülmemişti. Goldman, “Kilise ya da toplum öyle kabul etsin etmesin, aşkla kutsanmamış, doğal olmayan bütün birliktelikler fuhuştur”¹⁸ diyerek evlilik içerisinde yaşananları fahişeliğe benzetiyordu.

Sıklıkla ‘kadını koruma’ gerekçesiyle meşrulaştırılmaya çalışılan evlilik¹⁹, kadının mutlaka bir erkeğin egemenlik sahasında olması gerektiğini varsayar ve kadının korunmaya muhtaç bir varlık olduğu tezinden hareket eder. Kadınlara atfedilen korunma ihtiyacı kadının narin, bağımlı ve zayıf olduğu fikrine dayanır. Söz konusu sıfatlar kadınların doğal özellikleri olmayıp heteroseksizmin cinsel farkı inşa etmek için yarattığı kadın kimliğine dayattığı özelliklerdir. Goldman’a göre, tam tersi bir şekilde kadını korumayan, onların özsayıgılarını ve kişiliklerini hiçe sayan evlilik, erkek toplumunun kadınlar üzerinde kurduğu siyasi iktidarı koruma altına alır.²⁰

Evliliğin kadını koruduğuna ilişkin bir diğer sav, kadının bir erkeğe ‘ait’ olması gerektiği kabulüne dayanır. Modern dünyada tek eşli bir kuruluşa ev sahipliği yapan bu kurum, evlenen eşler için sadakat yükümlülüğü adı altında cinsel ilişki tekeli yaratır. Zor ve baskı unsuruna dayanan tekel, kıskançlık duygusuna sebep olur. Baskın görüş, kıskançlığın değişmez bir dürtü olarak insan doğasının bir parçası olduğu yönündedir. Ancak Goldman’a göre, kıskançlık tarihsel ve toplumsal bir olgudur.²¹ İnsanların cinselliklerini serbestçe yaşadığı bir dönemde kıskançlık söz konusu değildir. İlkel toplumların üyeleri arasındaki cinsellik incelendiğinde, kıskançlığın monogaminin (tek eşliliğin) başlangıcıyla beraber kadınların eve kapatılması ve tek bir erkeğin mülkü olarak görülmesiyle ortaya çıktığı görülmüştür.²² Doğal, koşulsuz ve serbest birliktelikler, yerini çıkar ilişkisine ve erkek hakimiyetine dayalı yapay evliliğe bırakır. Hayatı doğurganlık özelliği sayesinde kadınlar yarattığı için, sosyal konumu belirsiz kalan erkek korkuya kapılıp, kadının bu yaratıcı özelliğini hedef

¹⁸ Goldman, 2006, s.73

¹⁹ Goldman, 2006, s.28-29

²⁰ Goldman, 2006, s.28-29

²¹ Goldman, 2006, s.36

²² Goldman, 2006, s.38

alır.²³ “Tehlikeli ve ölçüsüz” addedilen kadının doğurma potansiyeli ve cinsel gücü denetim altına alınır.²⁴ Tabiat halinden kültüre geçişle birlikte bir mübadele aracı haline gelen kadın, erkeğin boyunduruğu altında girmiş, başka bir deyişle toplum kadına karşı kurulmuştur. Bir yalanla başlayan tarih, yalanla devam etmiş, bu yalan tüm bir uygarlığı ataerkil temeller üzerine inşa etmiştir.²⁵

Ataerkillik ya da erkek toplumu soyun erkekten devam ettiği inancıyla, babanın soyunun ve mülkünün oğul tarafından devamına dayanır. Erkek, doğan çocuğun babasının kendisi olduğuna emin olmak istediğinden, kadının cinselliği, ataerkil sistemin uzantıları olan din, aile ve hukuk aracılığıyla sıkı şekilde kontrol edilir.²⁶ Erkek toplumunda üretim araçları da genellikle erkeklerin elinde toplanmıştır ve kadının tek eşli olduğu evlilikler aracılığıyla miras, erkekler arasında el değiştirir. Kadın ve çocuğun erkeğe tabi kılındığı aile modelinde, ‘soyun sürdürücüsü’ baba, kendi küçük devletini yaratır. Devletin kadınları baskı altına alan bir erkekler kulübü olması ile ailedeki egemenliğin babaya-erkeğe dayanması arasında paralellik vardır. Erkeğin soyuyla birlikte iktidarının da devamına hizmet eden aile kurumu kadını bir cinsel nesne olarak erkeğin mülkü haline getirir. Kıskançlık da, ‘meşru mülkiyet’ hakkına yönelik saldırıyı def etmenin bahanesi olur.²⁷

Sahiplenme güdüsüyle duyulan mülkiyetçi ‘sevgi’, erkeğe ait olan ama kadın bedeni üzerinden tanımlanan *namus* kavramının doğuşuna sebep olmuştur. Modern Çağ’da devlet, namus cinayetlerini suç olarak tanımlayıp kovuşturursa da, içinde yaşadığımız gerçeklikte, düzeni sağlayan tarafsız bir hakem değil, eğitim, aile ve medya gibi tüm ideolojik aygıtlarıyla erkek

²³ Akal, 2004, s.213-214

²⁴ ‘Biyolojik’ erkek için duhul ancak ereksiyon esnasında mümkündür, orgazm olduktan sonra yeni bir nöbete kadar nötrdür. Oysa kadının erekte olması gerekmez, çok sayıda partnerle uzun süre cinsel ilişkiye girebilir. Bu bakımdan kadının cinsel gücü daha yüksektir.

²⁵ Türkan Yalçın Sancar, *Türk Ceza Hukukunda Kadın*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s.31

²⁶ Örneğin, Medeni Kanun’un 132. maddesine göre boşanan kadının yeniden evlenebilmesi için 300 gün beklemesi gerekir. Nesep karışıklıklarını önleme gerekçesiyle getirilen bu hüküm, aslında erkeğin kafa karışıklığını önlemeye hizmet eder. Anılan düzenleme;

“Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üçyüz gün geçmedikçe evlenemez. Doğurmakla süre biter.

Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığının anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbirleriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır.” şeklindedir.

²⁷ Goldman, 2006, s.38-39

egemenliğini her fırsatta yeniden üreten bir örgüt olarak çalışır. Dolayısıyla, devlet namus cinayetlerinin şeriklerinden biri olarak sorumluluğa sahiptir. Özel mülkiyette ve kadının boyunduruk altına alınmasında kökleşen tek eşlilik, anarşist toplumda özgür aşkın yeşermesiyle çok eşliliğe dönüşecek²⁸ ve insanı kötürümleştiren kıskançlık duygusu yok olacaktır.

• Anarşizm ve Feminizm: Benzerlikler, Farklılıklar

Feminizm, kadınlarla erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini değiştirmeyi, kadınların cinsiyetleri nedeniyle yaşadığı baskı ve kısıtlamayı sona erdirmeyi amaçlayan bir ideolojidir. Aslında liberalizm ve sosyalizm gibi geleneksel ideolojilerin cinsiyet konularına uygulanmasıyla, feminizmin bunların bir alt dalı haline gelmesi mümkündür. Ancak feministler, toplumsal cinsiyetin hayattaki pek çok fırsatı belirleyen bir öge olduğunu belirterek cinsiyetin siyasal önemini vurgulamıştır. Politikanın yalnızca hükümet kurumlarının, siyasi partilerin ve baskı gruplarının kamusal alanıyla sınırlı olmadığını, özel hayatın ve cinsel davranışların da politik olduğunu ileri sürmüştür. Geleneksel ideolojiler, erkek egemen yaklaşımları benimsediği için eleştirilmiş, kadınların rolünü değiştirmek için uygun görülmemiştir.²⁹

Feminizm, Modern Çağ'ın ideolojisi olarak anarşizmle aynı tarihsel dönemde hareketlenmiştir. Anarşizmle feminizm arasında bazı teorik bağlantılar olduğunu söylemek mümkündür. Tüm hiyerarşik ilişkilere ve iktidarın tüm formlarına karşı çıkan anarşizm, ilkeleri gereği feministtir. Anarşizm bireyin tüm kısıtlamalardan kurtulması için iktidarın doğasını sorgulamış, herkesin özgürlükten eşit pay alması için kimsenin egemenlik altında olmaması gerektiğini, 'iyi' amaçlar için bile olsa iktidarın işleyişinin baskı ve ayrıcalık üreteceğini öngörmüştür. Bu nedenle, anarşist düşünce tanımı itibariyle yalnızca ekonomik ve siyasal iktidarı değil cinslerden birinin diğeri üzerinde kurduğu iktidarı da *siyasal olanın* bir parçası olarak görüp reddeder. Ataerkil değer yargılarına sahip olan, kadının 'kadınsı' çerçevede kalmasını isteyen anarşistler vardır ancak bu bir yazarın işaret ettiği gibi "kendi anarşizmleriyle çelişmeleri suretiyle olur."³⁰

Anarşizmde söz konusu olan ataerkiyle beraber erkin bizatihi kendisinin reddi, feminizm için her zaman geçerli değildir. Bazı feministler ataerkil

²⁸ Ackelsberg, 2005, s.51

²⁹ Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, (Çev. A. Bayram, Ö.Tüfekçi, H.İnanç vd.), Liberte Yayınları, İstanbul, 2014, s.237-238

³⁰ L. Susan Brown 'Beyond Feminism: Anarchism and Human Freedom', "*Reinventing Anarchy, Again*", (Ed. Howard J. Ehrlich), AK Press, Edinburg-San Francisco, 1996, s.153
YUHFD Vol. XVI No.2 (2019)

iktidarın eleştirisini yaparken devletten, kapitalizmden veya örgütlü dinden rahatsızlık duymayabilir. Aslında, feminist anlamda devletin ve piyasanın cinsiyeti erkektir ancak liberal feminizme göre yasalarla kadınlara eşit haklar verilirse sorun çözülecektir. Daha fazla kadın milletvekili, daha fazla kadın patron görmek isteyen liberal feministler, erkeklerin oyun kurucu olduğu bir düzende kadınların statüsünü iyileştirmeye çalıştığı için oldukça reformisttir.³¹ Liberal feminizm, iktidarın kendisini sorgulamadan, iktidar kaynaklarına erişimde kadın ve erkeğin eşit olmasını amaçlar.³² Eleştirilmesi gereken nokta, kamusal alanda yer alan kadının kendisinden beklenen ev işleri ve çocuğun bakımı gibi ‘kadınsı’ işleri bir başka kadına yaptırmak zorunda kalmasıdır. Kapitalist ve devletli bir düzende bir kadının özgürlüğü “diğer kadının özgürlüğü pahasına”³³ gerçekleştiği için, eşitliğin sağlanması cinsel iş bölümünün terkedilmesiyle beraber ekonomik altyapının değişmesine bağlıdır.

Liberal feministlerin ihmal ettiği özel alanın siyasetine, 60’lı yıllarla yükselen ikinci dalga ile birlikte radikal feministler dikkat çekmiştir. Kadınların oy kullanmasının ve istihdamının erkek egemenliğini çok sarsmadığını gören radikal feministler, beden politikasına ve cinselliğin yaşanma biçimine de ataerkil iktidarın yön verdiğini düşünmüştür.³⁴ Erkek egemenliği kapsayıcılığı ve kuşatıcılığı nedeniyle toplumsal cinsiyeti etnisite, ırk ve sınıftan daha önemli bir siyasi ayırım olarak benimsemiştir. Erkek egemenliğinin boyutlarını göstermek için cinsiyet sorununa harcadığı mesai dikkate alındığında, Emma Goldman da beden ve cinselliğe dair konuları erkenden tartışması itibariyle radikaller arasında yer alır.

Kornegger ise feminizmi kadın iktidarı ya da kadın devlet başkanı olarak değil, iktidarın olmayışı olarak görmek ister.³⁵ Farrow “feminizm anarşizmin vaaz ettiğini pratiğe aktarır” diyecek kadar ileri gider.³⁶ Ancak feminizm için iktidarın veya hiyerarşinin kendisi her zaman sorun teşkil etmez. Örneğin, Jo Freeman görece küçük lidersiz gruplar yerine güçlü ve merkezi feminist organizasyonları savunur. Her demokratik organizasyonda

³¹ Heywood, 2014, s.245-246

³² <https://theanarchistlibrary.org/library/howard-j-ehrllich-toward-a-general-theory-of-anarchafeminism#toc1> Erişim Tarihi (02.03.2019)

³³ Bell Hooks, *Feminizm Herkes İçindir*, (Çev. E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün, A. Yıldırım), Bgst Yayınları, İstanbul, 2016, s.70

³⁴ Heywood 2014, s.249-250

³⁵ Kornegger, 2012, s.31

³⁶ Lynne Farrow, ‘Feminism as Anarchism’, “*Quiet Rumours: An Anarcha-Feminist Reader*” içinde, AK Press, 2012, s.19

YÜHFD Cilt: XVI Sayı:2 (2019)

olduğu gibi, merkezi bir oluşumda çoğunluğun azınlık üzerinde kuracağı iktidarı umursamaz. Betty Friedan kadınların eşitliğinin kapitalizmin ve devletin yarattığı hiyerarşilere dokunmadan sağlanabileceğini ileri sürer. Sadece Marily French, Angela Miles ve Starhawk gibi az sayıda feminist yazar anarşistlerle ortak kaygıyı paylaşmış, tüm iktidarlı ilişkilere ve her türlü baskıya karşı olduğunu vurgulamıştır. Görüldüğü üzere, tüm feministler ataerkillikten rahatsızdır ancak bazı radikaller ve anarşist feministler dışındakiler bedeni ve cinselliği özgül bir mesele olarak ele almaz, erkek egemenliğiyle iç içe geçerek kurumsallaşmış kapitalist ve devletli düzenin cinsiyetçiliğini teşhir edemez. Bir feminist, feminist olmaya devam ederek devleti, kapitalizmi ve hiyerarşiyi meşru görebilir ancak bu anarşizm için mümkün değildir.³⁷ Anarşizm ister cinsel, ister ekonomik temelde olsun insanın, insan ve doğa üzerinde kurduğu tahakküme bir bütün olarak karşı çıkar.

Farklılıklarıyla birlikte radikal feminizm ile anarşizm, dönüşümü sağlamak için kullandıkları araçlar bakımından ortak paydada buluşur.³⁸ Her ikisi de otorite ve hiyerarşiye karşı çıkar, büyük siyasi partiler yerine küçük grupların aşağıdan yukarıya doğru gönüllü ve gevşek bağlarla örgütlenerek gerçekleştirdiği kolektif eylemlere güvenir.³⁹ Radikal feminizmi neredeyse saf anarşizm olarak gören Kornegger için, tüm otoriter sistemlerin temeli olan çekirdek aile, çocuğun babadan öğretmene, patrona ve tanrıya kadar itaati öğreten otoritenin sesidir. Radikal feminizm için insanları bir bütün olarak zihin-beden deneyiminden uzaklaştıran aktif-pasif, çocuk-yetişkin, akıllı-deli, kendiliğindenlik-örgütlenme gibi hiyerarşik düşünce kalıpları erildir. Bu bakımdan ataerkillikle mücadele etmek tüm hiyerarşilerin, liderliklerin ve otorite fikrinin karşısında konumlanmayı gerektirir. Feminizmin yarım kalmaması anarşizmin bilinmesi ve anarşist ilkeleri kendimizi ve günlük yaşamımızı dönüştürmek için kullanılmasıyla olur.⁴⁰ Ancak radikal feminizm de içerdiği farklılıklar nedeniyle anarşizmle her zaman örtüşmez. Örneğin, radikal feminist MacKinnon için erkek egemenliğine karşı koymanın yolu, feminist bir devlet formunda devletin

³⁷ Brown, 1996, s.151-152

³⁸ <https://theanarchistlibrary.org/library/howard-j-ehrllich-toward-a-general-theory-of-anarchafeminism#toc1> Erişim Tarihi (02.03.2019)

³⁹ "Emma Goldman's Feminism: A Reappraisal", *Red Emma Speaks: An Emma Goldman Reader*, (Ed. Alix Kates Shulman), Prometheus Books, 1998, s.17

⁴⁰ Peggy Kornegger, 'Anarchism: The Feminist Connection', "*Quiet Rumours: An Anarcha-Feminist Reader*", (Ed. Dark Star), AK Press, 2012, Oakland-Edinburgh, s.31

yetkilerini genişletmektir.⁴¹ Mackinon'un sorunu iktidarın kendisi değil, onu kimin kullandığıdır. Oysa iktidarı ele geçiren kadınların, iktidarlarını kadınlar aleyhine kullanmayacağı garanti edilemez. Nitekim, siyasete giren kadınların 'erkekleştiği' uyarısı sıkça yapılmaktadır. Bazı feministler ise kadınlar tarafından yönetilen bir topluluğun erkek toplumu kadar baskıcı olmayacağını,⁴² kadınların erkeklerden daha üstün niteliklere, barışçı özelliklere sahip olduğunu ve bu farklılığın değerli olduğunu iddia eder.⁴³

Radikal feminizmde, en derin sosyal bölünmenin cinsel olduğu ve erkeğin kadın üzerindeki iktidarının sınıfsal ve ırksal tüm iktidar odaklarını kestiği iddiası,⁴⁴ Marksist feminizmin sınıf mücadelesine öncelik verip erkek sorununu arka plana atışına bir tepkidir.⁴⁵ Aslında Marksist feminizm

⁴¹ Brown, 1996, s.152

⁴²<https://theanarchistlibrary.org/library/howard-j-ehrllich-toward-a-general-theory-of-anarchafeminism#toc1> (Erişim Tarihi: 05.03.2019); Ackelsberg, 2005, s.119

⁴³ Birbirinden oldukça farklı hatta birbirine zıt görüşler feminizm çatısı altında bir araya gelebilmiştir. Bu yüzden feminizm değil, feminizmler vardır. Anarşizm de farklı akımları, ekolleri bünyesinde barındıran oldukça çeşitli ve geniş bir kategoridir. Bu durumu Daniel Guerin "anarşizmin geniş bir sırtı vardır, her şeyi kaldırır" diyerek ifade eder.

⁴⁴Tüm kadınların kadın olduğu için aynı ezilmişliği paylaştığını ileri süren radikal feminizm, Margaret Thatcher gibi kadınların "erkek değer sistemi" içinde olduklarından 'kız kardeşliği' unuttuğunu düşünür. Radikallere göre, Thatcher gibi kadınların, ezilen kadınlarla olan ortak noktası, içinde yer aldığı erkek yöneticilerle olan ortaklığından daha fazladır, ancak onlar bunu fark edememektedir. Değindiğimiz gibi, radikal feminizm Marksist feminizmin sınıf mücadelesine öncelik verip kadının kurtuluşunu tali bir sorun olarak ele almasına tepkidir. Ancak Marksizm felsefi temelini diyalektik materyalizmden alırken radikal feminist kuramda toplumsal değişimi açıklayacak bir dinamik yoktur. Bu nedenle cinsel baskının ekonomik alt yapıdan, ırktan veya milletten daha kuşatıcı bir sorun olduğunu iddia eden radikallerin, bunun neden böyle olduğunu açıklamak için geleceği yer yine biyolojidir. Eğer kadınlar biyolojilerinden ötürü baskı altına alınmış veya pasifleştirilmiş ise biyolojinin kader olmadığını öğütleyen feminist mücadele sonuçsuz kalacaktır.<http://www.feministezine.com/feminist/anarchist/Feminism-and-Anarchism.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2019)

Örneğin, Radikal feministlerden Kate Millet'in *Cinsel Politika*'da harcadığı onca sayfaya rağmen cinsiyetçiliğin neden var olduğu sorusunu cevapsız bırakması eleştirmenlerin tepkisini çekmiştir. Farrow, 2012, s.23

Sonuç olarak nasıl Ortadoks Marksizm ekonomik indirgemeciliği yüzünden cinsel siyasete ve özel alandaki iktidar ilişkilerine karşı kör ise, radikal feminizm de biyolojik indirgemeciliğe sıkışmıştır.

⁴⁵Marksizm'in ileri sürdüğü kadınların 'kadın' olmaktan kaynaklı sorunlarının sınıfsal olduğu tezi üretim ilişkileri ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki bağlantıyı göz ardı eden feminizm türlerini, kadınlar arasındaki sınıfsal farkları düşünmeye sevk eder. Caroline Ramazanoğlu, *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, (Çev. Mefkure Bayatlı), Pencere Yayınları, İstanbul, 1998, s.49

YÜHFD Cilt: XVI Sayı:2 (2019)

Marksizm'den ibarettir. Ve kadınların erkeklerle olan ilişkisi değil, ekonomi ile olan ilişkisi tartışılır.⁴⁶ Morgan'a dayanarak erkek egemen toplumdaki önce kadın hakimiyeti olduğunu iddia eden Engels, özel mülkiyetin ve sınıflı toplumun doğuşuyla kadının statüsünün değiştiğini söyler.⁴⁷ Erkeğin mülk sahipliği “kadın cinsinin tarihi yenilgisini” ortaya çıkarmıştır.⁴⁸ Kadınlar erkekler tarafından değil, burjuvazi tarafından ezildiği için sınıf mücadelesine omuz vermelidir. Vakitlerini ve enerjilerini kimlik siyasetine ayırırlarsa çıkarları bir bütün olan işçi sınıfı bölünür. Marksizm, kadının kurtuluşunu sosyalist devrime ertelemesi⁴⁹ ve yeniden üretim alanındaki kadın emeğini görmezden gelmesi nedeniyle “cinsiyet körü” olarak nitelendirilmiştir.⁵⁰ Sosyalist feminizm ise kadınların ezilmesinin nedeni olarak kapitalizmi ve ataerkilliği görür; bu yönüyle Marksist feminizm ile radikal feminizmin uzlaşısına dayanır.⁵¹

Anarşist feminizm, kapitalizme karşıdır. Mülkiyetin dağılımının ve bu sayede oluşan sınıfsal farkların apolitize edilmesini eleştirir ve kadınlar arasındaki sınıfsal farkları vurgular. Anarşist feministler, ideolojilerinin doğal sonucu olarak ekonomik sistemden çıkar sağlayan burjuva kadınların, kadınlar için özgürlük getiremeyeceğini düşünür. Çünkü sınıflı bir toplumda emeğiyle geçinenler ile sermaye sahiplerinin çıkarları uzlaşmaz. Çoğunlukla sınıf içi evlilik yapıp kocasının statüsünü ve mülkünü yeniden üretmekle yükümlü olan burjuva kadın⁵² ‘feminist bir bilince’ sahip olsa da kapitalizmin doğası gereği mensup olduğu sermaye sınıfının çıkarlarını korur. Örneğin; kadın işçiyi esnek işlerde ucuza çalıştırır, hamile kaldığında

⁴⁶ Heidi Hartmann, ‘Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği’, (Çev. Gülşad Aygen), “Kadının Görünmeyen Emeği” içinde, (Haz. G. A. Savran, N. T. Demiryontan), Yordam Yayınları, İstanbul, 2012, s.157-158

⁴⁷ Sema Karadal, *Kadınlara Yönelik Baskının Kökeni ve Şiddet*, Gelenek Dergisi, Mart 2019, s.58, (s.56-69)

⁴⁸ Heywood 2014, s.246-247; Akal, 2009, s.231-232

⁴⁹ <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/aydemir-guler/erteleme-yok-237882> “...ertelemiyoruz, biz kadın sorununun da...işçi direnişinde çözüleceğini iddia ediyoruz. Birlikte direnen kadın işçiler birbirlerinin inancına, yaşam biçimine saygı duyuyor...Kadınlar birlikte örgütlenip mücadele ederlerken, yanı başındaki erkek işçilerle eşit yurttaş olmakta da hiç zorluk çekmiyorlar. Ertelemiyoruz. Mücadele çözüyor...” Yazara göre “kadın sorunu” sosyalizme giden yolda geçerken çözülüyor. Erkek egemenliği, sınıf egemenliğinin bir parçası olarak görülünce, cinsel eşitlik daha büyük görülen bir başka mücadelenin içerisinde eritiliyor.

⁵⁰ <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/02/09/gulnur-acar-savran-erkeklik-krizi-yok-patriarka-hala-cok-guclu/> (Erişim Tarihi: 02.03.2019)

⁵¹ Yıldız Ecevit, ‘Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç’, “*Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*” içinde, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2011, s.16-17

⁵² https://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=4068 (Erişim Tarihi: 05.03.2018)

işten çıkarmaya çalışır, hamilelik izni, süt izni gibi ‘biyolojik’ kadının haklarını kullanmasından rahatsız olur. Sınıfsal farklar feminizmin evrensel kız kardeşlik iddiasının içini boşaltır.

Radikallerden daha ileri giden anarşist feministler için devlet ve ataerkillik “ikiz kötülüklerdir.” Devleti ortadan kaldırmak, kurumsallaşmış ataerkinin bir aracını ortadan kaldırmak demektir.⁵³ Anarşist feminizm dışında, feminizmin hiçbir türü devletin kendisine karşı açıktan cephe almaz; kimi feministlerce devlet erkeklerin yanında yer aldığı gerekçesiyle eleştirilir. Oysa devletin erkeklerin yanında yer aldığı tezi, gerçekte taraf olan devleti tarafsızlaştırarak örtük bir şekilde meşrulaştırır. Anarşizmde, devlet tanımsal olarak hiçbir şekilde meşru değildir, çünkü bizzat varlığı eşitsizliklere sebep olmaktadır. Devletin varlığı global toplum ölçeğinde kurulan siyasi iktidarın yöneten-yönetilen farklılaşmasına yol açmasına bağlıdır.⁵⁴ Yöneten-yönetilen ayrımı içerisinde yönetenler ekseriyetle erkek, yönetilenler de kadınlar olduğu için devletin cinsiyeti erkektir.

Kendisi bir ‘erk’ olan devlet, şiddet tekeli olarak gıdasını savaştan, korkutmadan ve sürekli zarar verecek bir düşmanın var olduğu inancından alır. Ulus devletin dayandığı milliyetçi-militarist ideolojide ulus ve vatan kavramları cinsiyetlendirilmiştir.⁵⁵ Milliyetçi söylemde ulus bir aileye benzetilir; ulusun erkekleri ve kadınları birbirine karşıt rollerle konumlandırılır.⁵⁶ Ön planda olup savaşan, çarpışan ulusun erkekleriyle; geri planda kalıp, anne veya eş rolünde erkeklere destek olan ulusun kadınları farklı görevler yüklenirler. Kadınların görevi, ulusun biyolojik üreticileri ve kültür aktarıcıları olarak anneliktir.

Anavatan söylemiyle kara parçalarının, şehirlerin kadın vücuduyla özdeşleştirilmesi çok yaygındır.⁵⁷ Hem vatan hem de kadın vücudu her an bir düşmanın yani ‘yabancı’ bir erkeğin saldırısına açık olarak resmedilir. Erkeğe yüklenen kutsiyet atfedilmiş görev de sınırları ve kadını korumaktır. Fetheden asker, fethedilen toprak düalizmi milliyetçilik ile cinsiyetçilik

⁵³ <https://theanarchistlibrary.org/library/howard-j-ehrlich-toward-a-general-theory-of-anarchafeminism#toc1> Erişim Tarihi (02.03.2019)

⁵⁴ Oktay Uygun, *Devlet Teorisi*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015, s.9

⁵⁵ Çiğdem Akgül, *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2011, s.44-45

⁵⁶ Akgül, 2011, s.30

⁵⁷ Tevfik Fikret’in *Sis* şiirinde İstanbul’a “ey bin kocadan artakalan dul kız” diye hitap etmesi, Nazım Hikmet’in *Kuvayi Milliye Destanı*’nda geçen “senin ırzını kurtardım İstanbul’um” cümlesi mekanların dişil cinsiyetlendirilişine tipik birer örnektir.

YÜHFD Cilt: XVI Sayı:2 (2019)

arasındaki bağı ortaya koymaktadır.⁵⁸ Kadının doğurma potansiyeline sahip olması ulusun 'saflığı' için tehdit taşır, bu nedenle kadınlar her zaman ulusun erkeklerine ait olmalıdır. Devletler ulusun saflığı veya devletin bekası adı altında kadının cinselliğini sınırlar ve denetler. Çeşitli bahanelerle kürtajın yasaklanması, Çavuşesku'nun 10 çocuk doğuran kadınlara rütbe vermesi siyasi iktidarın annelik kurgusu üzerinden kadın bedeni üzerinde hak iddia edişine birer örnektir.⁵⁹ Anarşist feminizm, devlet-erkek-ordu arasındaki ittifakı eleştirir ve yurtseverlik fikrini özgürlüğün önünde bir engel olarak görür.

• Anarşist Feminizmde Sosyal Dönüşümün Yöntemi

Anarşistler sosyal dönüşümü sağlamak için kullanılan araçların amaçlarla uyumlu olması gerektiğini, otoriter araçlarla özgürlükçü amaçlara ulaşılamayacağını düşünürler.⁶⁰ Bu nedenle oy kullanmak gibi eril devleti güçlendirecek yöntemlere başvuramazlar. Örneğin, Goldman oy hakkı için mücadele eden döneminin feministlerine katılmamıştır. Ancak süfrajetlerden ayrı düşerken elbette kadınların oy kullanacak fiziksel ve zihinsel olgunluğa sahip olmadığını düşünmez. O erkeklerin başarısız olduğu bir hususu kadınların başaracağına inanmamıştır. Goldman'a göre, kadınların oy kullanması mevcut durumu ne kötüleştirir ne de iyileştirir. Geleneksel siyaset iktidardan pay kapma esasına dayandığı için kadınlar siyasete girerek siyaseti saflaştıramazlar. Nitekim Yeni Zelanda, Avustralya gibi kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği ülkelerde de kadınların emeği sömürülmeye devam etmiş ve çalışma koşulları değişmemiştir. Halen cinsel meta olarak görülen ama oy kullanan 'özgür' kadınlar çifte standartlı ahlak anlayışını yıkamamıştır. Süfrajetler oy kullanmanın kadınları özgürleştireceğini düşünüyorlardı ancak onların çok azı geleneksel kadınlık rollerine itiraz ediyordu. Onlar kadını iyi bir Hristiyan, ev kadını ve yurttaş yapmaya çalışarak yıllarca hizmet ettiği ve artık kurtulması gereken efendilerine (din, devlet ve koca) daha çok bağlıyordu.⁶¹

⁵⁸ Bu konuda röportajlara dayanılarak yapılmış kapsamlı bir çalışma için bkz. Pınar Selek, *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

⁵⁹ <https://dunyalilar.org/beyaz-orta-sinif-bir-annelik-fantezisi-new-momism.html/> (Erişim Tarihi: 04.04.2019);

⁶⁰ Marshall, 2003, s.858

⁶¹ <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1911/woman-suffrage.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

Goldman hayatı boyunca işçi mücadelesi içinde yer aldığı için genellikle orta sınıf ve muhafazakar bir tabandan gelen süfrajetlere karşı temkinliydi.⁶² Oy hareketini halkın ekonomik ihtiyaçlarıyla alakası olmayan bir “salon tartışması” olarak niteledi.⁶³ Hükümetin tüm biçimlerine karşı çıktığı ve devleti özel mülkiyeti koruyan başlıca baskı aygıtı olarak gördüğü için⁶⁴ oy hakkını kadınların asıl mücadelesinden bir sapma olarak değerlendirdi.⁶⁵ Oy ya da bir başka dışsal otorite kadının kurtuluşunu gerçekleştiremezdi. Kendi ifadesiyle söylersek, “Gerçek kurtuluş oy sadıklarında veya mahkemelerde değil, kadının ruhunda başlar.” Ezilenler haklarını ancak kendi çabalarıyla kendileri alabilir.⁶⁶

Goldman da diğer feministler gibi toplumsal bir varlık olan insanın bilincinin ve değer yargılarının mevcut toplumsal kurumlar tarafından şekillendirildiğini kabul eder.⁶⁷ Ancak insanın tamamen koşullarının ürünü olduğu fikrini edilgenliğe ve çaresizliğe sebep olduğu için reddeder. Ona göre insan, iradeye ve düşünebilme kapasitesine sahiptir ve kendi gücüne başvurabilir, koşullarını değiştirebilir.⁶⁸ Goldman’a göre:

“...Kadının gelişmesi, özgürlüğü ve bağımsızlığı bizzat kendi eseri olmalıdır. İlk önce kendini cinsel bir meta olarak değil, kişi olarak görerek. İkincisi bedeni üzerinde başka birisinin hak sahipliğini reddederek; kendisi istemedikçe çocuk doğurmayı reddederek, **Tanrı’ya, Devlet’e, topluma, kocaya, aileye vb. hizmet etmeyi reddederek, yaşamını daha basit ama daha zengin ve derin kılarak.** Hayatın anlamını ve özünü tüm karmaşıklığı içinde öğrenmeye çalışarak, **kendini toplumun kanaatlerinden ve baskısından kurtararak.** Yalnızca bu kadınları özgürleştirebilir, oy sandığı değil.”⁶⁹

⁶² <http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/farmer-emmagoldman.html#fn23> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

⁶³ <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1911/woman-suffrage.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

⁶⁴ “Socialism: Caught in the Political Trap”, *Red Emma Speaks: An Emma Goldman Reader*, (Ed. Alix Kates Shulman), Prometheus Books, 1998, s.102

⁶⁵ http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/Goldman/aando/emancipation.html (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

⁶⁶ <http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/farmer-emmagoldman.html#fn23> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

⁶⁷ *Feminist Interpretations of Emma Goldman*, (Ed. Penny A. Weiss and Loreta Kensinger), The Pennsylvania University Press, Pennsylvania, 2007, s.85

⁶⁸ Goldman, 2006, s.42

⁶⁹ <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1911/woman-suffrage.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2019) Vurgular bana ait.

Goldman'ın içsel kurtuluşun nasıl olacağına dair bir somutlamada bulunmayı hayal kırıklığı yaratır.⁷⁰ Bir yazara göre de, eğer kadın cinsel çeşitlilikten yana tavır alıp evliliğe karşı koyarsa ve annelikle ilgili 'sorumlulukları' ihmal ederek kişisel ve cinsel özerkliğinde ısrar ederse eşitliğe giden yol açılacaktır.⁷¹ Anarşist feminizmde not edilmesi gereken bir nokta, değişimin yarın veya devrimden sonra değil, şimdiden başlaması için doğrudan eyleme ve hazırlığa girişmek gerektiğidir.⁷² Bu anarşizmin bireyci bir ideoloji olmasının sonucudur. Anarşizm siyasi partilerin öncülüğünde gerçekleşecek özgürlüğe şüpheyile bakar. Bir grup insanın diğerleri üzerindeki egemenliğine dayanan parti, hiyerarşik bir örgütlenme tarzıdır. Otoriter bir kurumun veya bir siyasi partinin çabalarıyla elde edilen özgürlük, azınlığın ayrıcalığı ile sonuçlanır. İnsanı kendisinden başka hiç kimsenin temsil edemeyeceğine inanan anarşistler herkesi özgürlüğü için doğrudan sorumluluk almaya teşvik eder.

Ekonomik altyapının belirleyici olduğunu savunan Marksizm'de asli sorun-tali sorun ayırımına gidilebilir. Söz gelimi; feminizm, LGBTİ, ekolojik mücadele, hayvan özgürlüğü gibi ikincil görülen meseleler sosyalist devrimden sonraya bırakılabilir, ancak anarşizmde bu sorunları devletin veya kapitalizmin yıkılışına ertelemek mümkün değildir. Devlet iktidarını ele geçirmeyi hedeflemeyen anarşizm için 'politik olan' bir sosyal sınıfın iktidar mücadelesinden daha fazlasıdır.⁷³ Liberal düşünür Dahl'ın belirttiği gibi, politika "insanlar arasındaki otorite, iktidar ve egemenlik olgularını içeren ilişkilerin sürekli ve kalıcı bütünüdür."⁷⁴ Ehrlich için de politika, resmi hükümetle ilgili olaylar setini aşan bir olgu olarak tanımlanır, günlük hayatımızda yaptığımız ve bize yapılan her şeyi içerir.⁷⁵ İktidar, her an her toplumsal alanda mevcuttur.⁷⁶ Anarşist örgütlerde bazı eylemciler doğrudan

⁷⁰ Ackelsberg, 2005, s.52

⁷¹ <https://theanarchistlibrary.org/library/colin-wright-anarchism-feminism-and-the-individual> (Erişim Tarihi 07.03.2019); Ackersberg 54-63

⁷² <https://theanarchistlibrary.org/library/anonymous-anarchafeminist-manifesto> (Erişim Tarihi 07.03.2019)

⁷³ Sharif Gemie, *Anarchism and Feminism: a historical survey*, *Woman's History Review*, 1996, 5:3, s.422 (s.417-444),

⁷⁴ Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar, Bağlam Yayınları*, İstanbul, 2017, s.143

⁷⁵ <http://library.nothingness.org/articles/SA/en/display/358> (Erişim Tarihi 07.03.2019)

⁷⁶ Foucault için iktidar bir liderin ya da hükümdarın sahip olduğu veya kaybedebileceği bir şey değildir. İktidar, 'başkalarının davranışlarını etkileme ve kontrol edebilme yeteneği' olarak var olan toplumsal pratikler içerisinde özel bir pratiktir. Foucault'nun 'iktidar ilişkileri' kavramını kısaltmak için kullandığı iktidar; yalnızca aile, işyeri veya arkadaş

devlet iktidarına veya erkek egemenliğine karşı mücadele ederken bazıları örgütlü dine veya kapitalist sömürüye karşı mücadeleye öncelik tanır. Her bir hareket özgür bir toplumun yaratılması için asli bir nitelik taşır, hiçbir başlık diğerinden üstün veya öncelikli değildir. Anarşizmin anti-otoriteryen duruşu içerdiği çeşitlilik itibariyle diğer liberal hareketlerin ötesine geçer.⁷⁷

Nasıl ataerki sistem, vesikalı kadınla aile cüzdanı olan kadın arasında bir ayrımcılık yaratıyorsa, kapitalizm de işçi kadın ile burjuva kadının kadınlık deneyimleri arasındaki uçurumu derinleştirir. Tam bu noktada anarşist feminizm, iktidarın bir formunun diğerini beslediğini, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin ayrılmaz bir bütün oluşturan kurumsallaşmış iktidar düzenlemelerinin parçaları olduğunu ileri sürer. Bu nedenle bir kişinin toplumsal konumu ve özgürlüğü diğerinin özgürlüğüne sıkı sıkıya bağlıdır. Bakunin'in saptamasını haklı çıkaracak şekilde, insan ancak kendisi kadar özgür olan insanların arasında özgür olabilir. Liberal düşünceden farklı olarak, anarşizmde bireyin özgürlüğü başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde bitmez, başkalarının özgürlüğü ile birleşerek sonsuzluğa uzanır.⁷⁸

Feminist düşünce, çıkışı itibariyle anarşizmin bir bütün olarak yaptığı iktidar eleştirisini paylaşmamış olsa da, feminizmin bugünkü anlamı ve kapsamı daha geniştir. Klasik anarşizmin doğduğu 19.yüzyıla tekabül eden birinci dalga feminizm kadınlar için birtakım haklar talebiyle ortaya çıkmıştır. İkinci dalga ile beraber feministler tüm erkeklerin bir şekilde yararlandıkları ayrıcalıkları ifade etmek üzere ataerki kavramını geliştirmiş ve bir bütün olarak ataerki sistem eleştirisine geçmiştir. Daha sonra ataerki kavramının yetersiz olduğu gerekçesiyle toplumsal cinsiyet kavramı gündeme gelmiş, üçüncü dalga döneminde kadınlar ve erkekler arasındaki ırk, renk, sınıf ve cinsel yönelim gibi farklılıkların erkek egemenliği karşısındaki konumu tartışılmaya başlanmıştır. Nasıl bütün erkekler aynı egemen konumda değilse, tüm kadınların da aynı ezilen konumda olmadığı, cinsiyetin yanında etnisite, renk ve sınıf gibi işaretlenmemiş başka alanların olduğu görülmüştür.

grubunda değil, aşkta ve cinsellikte de vardır. İktidar ilişkileri **belirli bir merkezden doğmayan** bir takım "strateji oyunlarını" içerir. Foucault'ya göre etik açıdan kınanamayacak bu oyunlar **aşk ilişkilerinin** yadsınamaz bir parçasıdır. Ancak taraflardan biri tamamen diğerine tabi olursa ilişki iktidar ilişkisi olmaktan çıkar. Özne belli ölçüde özgür olduğu sürece ilişki iktidar ilişkisidir. Bu iktidarın içinde her zaman direniş potansiyelini taşıdığını gösterir. İktidar varsa direniş de vardır. Özgürlük payının sınırlı olduğu tahakküm durumlarında ise, direniş, kendi özel koşulları içerisinde tahakkümün işlevine göre örgütlenecektir. Vergin, 2017, 146-149

⁷⁷ Brown, 1996, s.154

⁷⁸ Bakunin, *Tanrı ve Devlet*, (Çev. Remzi Çaybaşı), Belge Yayınları, İstanbul, 1998, s.145
YÜHFD Cilt: XVI Sayı:2 (2019)

Toplumsal cinsiyet hayattaki pek çok avantajın ya da dezavantajın belirleyicisi olsa da, tek başına cinsel eşitlik odaklı mücadele yetersizdir. Kadınların özgürlüklerini yaşayabilmeleri çok katmanlı bir görünüm arz eden iktidarlı ilişkilerin tüm boyutlarıyla ortadan kaldırılmasına bağlıdır.⁷⁹ Sınıfsız ve devletsiz bir topluma giden yolda ekonomik ve siyasi iktidarın çözülüşü feminist bir renge boyanmak zorundadır.⁸⁰ Bu nedenle feminizmin yaşama geçmesi, anarşizmle tamamlanmasına bağlıdır. “Ciddi bir anarşizm de feminist olmak zorundadır, aksi takdirde, söz konusu olan ataerkil bir yarı anarşizmdir.”⁸¹

1984’de Venedik’te düzenlenen Uluslararası Anarşist Kongre’de, kadın konuşmacıların çoğunluğu anarşist kimliğini feministliklerinin önüne koymuş ve erkeklerle birlikte anarşi için mücadele ettiklerini, anarşist örgütlerinin hedeflerinin cinsel eşitliği içerdiğini belirtmiştir. Bu yaklaşım, erkeklerin, cinsiyetin toplumsal gücünden sağladığı avantajlardan kendiliğinden bir rahatsızlık duymalarını beklemek anlamına geldiği için gerçekçi değildir.⁸² Tüm bir toplumsal düzen erkeğin kadın üzerindeki iktidarını yeniden üretecek kanallarla örülüyken, kadının kurtuluşu erkeklerin bireysel iradeleriyle sağlanamaz.

Bir diğer husus, anarşist feministler saldırganlık, rekabet, tahakküm gibi otoriteyi çağrıştıran niteliklerin hiyerarşik toplumlarda kök saldıgına ve ‘eril’ olarak kodlandığına işaret ederler. Tam tersi bir şekilde duyarlılık, yardımlaşma ve iş birliği gibi otoriter olmayan nitelikler de ‘dişil’ olarak görülür. Böylece anarşist feminizm ataerkil değer ve geleneklerin merkezîyetçiliği ve hiyerarşiyi ürettiğine işaret eder. Toplum desantralizasyon ve kendi kendine yönetim esaslarına dayanarak erk’ten sıyrılınca yardımlaşma, duyarlılık ve iş birliğine açık hale gelerek dişilleşecektir.⁸³ Bu görüşte eleştirilmesi gereken bir nokta vardır: Anarşizmin yaşama geçmesi için rekabetin yerine dayanışmanın koyulması ve toplumun desantralize edilmesi gereklidir. Ancak zora ve baskıya dayanan toplumu erillikle, zordan arındırılmış anarşist toplumu da dişillikle

⁷⁹ Feminist Interpretations of Emma Goldman, (Ed. Penny A. Weiss and Loreta Kensinger), The Pennsylvania University Press, Pennsylvania, 2007, s.316

⁸⁰ Chiara Bottici, *Imaginal Politics: Images Beyond Imagination and the Imaginary*, Columbia University Press, 2014, s.195

⁸¹ <https://theanarchistlibrary.org/library/colin-wright-anarchism-feminism-and-the-individual> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

⁸² Hans Jürgen Degen, *Anarşizmin Bugünü*, (Çev. Neşe Ozan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s.102; Hooks, 2016, s.85

⁸³ Orhan Düz, *Yarın Çok Güzel Olacak Mı?: “Temel Metinlerle Anarşizm’in Dünü”*, Dedalus Yayınları, İstanbul, 2012, s.130-131

özdeşleştirmek toplumsal cinsiyet rollerini biyolojik özcü bir şekilde açıklamaktır. Saldırganlık eril, yardımlaşma da dişil olarak karakterize edildiğinde toplumsal cinsiyet hiyerarşisi veri olarak kabul edilmiş olur. Başka bir deyişle, feminist teorinin cinsiyet rollerinin kültürel olarak iktidar ilişkileri içerisinde kurulduğu iddiası reddedilmiş, belirli bir yer ve zamanda cinsiyetlere atfedilen anlamlar doğallaştırılmış olur. Doğal olan; olması gereken ve başka şekilde olması imkânsız olan anlamına geldiği için cinsiyet rollerinin doğallaştırılmasına karşı mesafeli olmak gerekir. Örneğin, uzun yıllar, kadının kamusal yaşamdan kopartılmasının gerekçesi, anneliğe ve ev işlerine ‘doğal’ yatkınlığı olarak gösterilmiştir. Oysa doğa/kültür ayrımının içerisinde biyolojik olduğu düşünülen özellikler toplumsal olarak inşa edilmiş yargılar tarafından doğallaştırılır. Neyin doğal, neyin kültürel olduğuna ilişkin kavrayışımızın kendisi de kültürel bir oluşumdur.⁸⁴

- **Anarşizm ve Eşcinsellik**

Goldman bir anarşist komünist olarak mülkiyete ve devlete karşı eleştiriler getirmekle birlikte, cinselliği zamanımızın en yakıcı sorunu olarak görür.⁸⁵ 1895 yılında, Viyana’da hemşirelik eğitimi sırasında, Prof. Bruhl’un eşcinsellik üzerine verdiği konferanstan etkilenerek bu konu üzerinde çalışmaya başlar.⁸⁶ Cinselliğe ilişkin siyasetini Havelock Ellis gibi dönemin önde gelen seksologlarının kitaplarını okuyarak oluşturur.⁸⁷ Aynı yıl Oscar Wilde’nin cinsel yönelimi nedeniyle yargılanıp ceza almasıyla anarşistlerin eşcinselliğe olan ilgisi birdenbire artar.⁸⁸ Eşcinselliğin devlet tarafından cezalandırılması, din adamları ve doktorlar tarafından denetlenmeye çalışılması anarşistlerin tepkisini çekmiştir.⁸⁹ 1897’de Alman seksolog Magnus Hirschfeld tarafından dünyada eşcinsel haklarını savunan ilk örgüt (Scientific-Humanitarian Committee) kurulmuş, komite düzenli dergi çıkarmış ve hukuki reformlar yapılması için çalışmıştır.⁹⁰ Wilde’in ceza almasını kastederek ona karşı işlenen suçu anlayabildiğini belirten Goldman, Hirschfeld’e yazdığı bir mektubunda “bir anarşist olarak benim

⁸⁴ R. W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (Çev. Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017, s.124

⁸⁵ Kissack, 2008, s.24

⁸⁶ Kissack, 2008, s.135

⁸⁷ Kissack, 2008, s.136

⁸⁸ Kissack, 2008, s.10

⁸⁹ Kissack, 2008, s.6

⁹⁰ Kissack, 2008, s.1

yanım, daima ezilenlerin yanındır” diyerek Wilde’a açık desteğini belirtir.⁹¹ Yazılarında ve konferanslarında sık sık doğum kontrolü, özgür aşkı işleyen Goldman, Hirschfeld’e göre eşcinsel aşkı kitleler önünde savunan ilk kadındır.

Kişilerin her türlü birlikteliklerinin şekline ve süresine özgürce karar vermesi gerektiğine inanan anarşistlerin evlilik eleştirisi hemcins birlikteliğin savunusuna zemin hazırlamıştır.⁹² Ancak onlar hemcins birliktelikleri eşcinsel hakları savunusu olarak değil, anarşizmin bireysel iradenin özerkliği ve dışsal otoritenin reddini esas alan ilkeleri ışığında desteklemişlerdir.⁹³ Anarşizm insanlığın tüm kısıtlamalardan kurtulması için cinsel özgürlüğü özerk bir mesele olarak ele alan döneminin tek ideolojisi olmuştur.⁹⁴

Ancak Goldman kadar açık fikirli olmayan anarşist yoldaşları, onu eşcinselliği savunmaması konusunda uyarır. Onlara göre çok daha önemli olan ekonomik sorunlar dururken Goldman ‘sapıkça’ işlerle uğraşarak boş yere vakit harcamakta, zaten kötü bir şöhrete sahip olan anarşizmin itibarına zarar vermekte ve insanların anarşizmi yanlış anlamasına sebep olmaktadır. Yoldaşlarından gelen uyarıları polis baskısıyla eş değer gören Goldman, bu uyarıların kararlılığını daha çok arttırdığını, önyargılarından zarar görenleri daha çok sahiplenmesine vesile olduğunu belirtir.⁹⁵ Örneğin, Kropotkin de seksolog Halvelock Ellis’i ziyaret etmek isteyen Emma Goldman’a başarısızlıkla sonuçlanacak olsa da gitmemesi uyarısında bulunmuş, cinsellik konusunda detaylı çalışmaların sapıklığa ve ahlak yoksunluğuna yol açacağını iddia etmiştir. Goldman’ın yazılarını yayımladığı dergiyi cinsellikle ilgili konulara fazla yerdiği için eleştirmiştir. Kropotkin’e göre, şimdilik bunun üzerinde fazla durmaya gerek yoktur. Serbest çalışmanın getirdiği özgür bir ortamda cinsler birbiriyle olan ilişkilerini şu an tahmin edebildiğimizden daha iyi düzenleyebilir.⁹⁶ Cinsel özgürlük konusunu üretim ilişkileriyle birlikte açıkladığı için Kropotkin’in tavrı Marksistlerin ertelemeye yol açan indirgemeci yaklaşımını hatırlatır.

⁹¹ Kissack, 2008, s.119

⁹² Kissack, 2008, s.35

⁹³ Kissack, 2008, s.4-5

⁹⁴ Kissack, 2008, s.24-25

⁹⁵ Emma Goldman, *Hayatımı Yaşarken*, C.II, (Çev. Emine Özkaya), Metis Yayınları, İstanbul, 1997, s.565

⁹⁶ Paul Avrich, *Anarşist Portreler*, (Çev. Osman Akınhay), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2012, s.120

Bu konu Goldman ile Kropotkin arasında tartışma konusu olmuştur. Goldman otobiyografisinde Kropotkin'e şu cevabı verdiğini yazar: "Cinsellik sizin yaşınızdaki biri için önemli olmayabilir ama şu anda binlerce hatta milyonlarca genç için çok önemli bir mesele."⁹⁷ Konuşmanın geçtiği zaman Goldman 30 Kropotkin ise 57 yaşındadır. Kropotkin daha fazla itiraz etmez ve yüzünde bir gülümsemeyle Goldman'a hak verir.⁹⁸ Yine de "*Rus ve Fransız Hapishanelerinde*" isimli çalışmasında hemcins ilişkileri ima ederek hapishanelerin ahlaksızlığın en çok beslendiği yerler olduğunu ileri sürer.⁹⁹

Ancak Goldman da bugünün perspektifinden bakıldığında bazı noktalarda muhafazakâr kalmaktadır. O erkek ve kadının farklı fikirleri, tercihleri ve hisleri olan iki ayrı dünya olduğunu¹⁰⁰ ve eşcinselliğin ise azınlığa özgü bir eğilim olduğunu düşünmektedir.¹⁰¹ Goldman'ın eşcinselliği sabit bir azınlık olarak görmesi aslında erkek ve kadın arasında doğal bir farklılık olduğunu düşünmesinin uzantısıdır. Çünkü heteroseksizmi veri olarak almadan eşcinselliği sabit bir azınlık olarak kabul etmek mümkün değildir. Goldman 19. yüzyılın sonu ile beraber 20. yüzyılın başında "modern cinsiyet rejiminin oluştuğu"¹⁰² bir zamanda yaşamıştır. Bu dönem Fransız devriminden sonra gelen 'özgür' tartışma ortamının toplumun Tanrı'dan başlayan sabit bir hiyerarşik düzeni olduğu inancını sarsmasından sonraya tekabül eder. Artık kadınların ikincil konumunu sürdürmek için kadınlarla erkekler arasında doğal bir fark yaratmak gerekliliği doğar.¹⁰³ 'Biyolojik' cinsel fark, modernliğin kurduğu hiyerarşileri, tahakküm düzenini meşrulaştırmak için önemli bir dayanak olmuştur.¹⁰⁴ Endüstriyel kapitalizmin gelişmesi ve buna paralel olarak

⁹⁷ Feminist Interpretations of Emma Goldman, (Ed. Penny A. Weiss and Loreta Kensinger), The Pennsylvania University Press, Pennsylvania, 2007, s.30

⁹⁸ Avrich, 2012, s.121

⁹⁹ Kissack, 2008, s.100-101 Emma Goldman'ın sevgilisi anarşist komünist Alexander Berkman ise tam tersi bir yaklaşımla eşcinselliğe merkezi bir önem atfeden '*Bir Anarşistin Hapishane Anıları*' isimli kitabında basit bir eşcinsellik savunusunun ötesine geçer ve aynı cins aşkın sosyal ve ahlaki yönden anlaşılması için önemli katkılar sunar. Mahkumlar arasında yaşanan aşkları hapishanenin çetin koşullarına karşı bir direniş olarak görür. Kitap Amerika'da eşcinsellekle ilgili 1950'den önce yazılmış en ilgi çekici metinlerden biridir. Kissack, 2008, s.102

¹⁰⁰ Goldman, 2006, s.43

¹⁰¹ Kissack, 2008, s.6

¹⁰² Sancar, 2009, s.48

¹⁰³ Alison Stone, *Feminist Felsefeye Giriş*, (Çev. Yonca Cingöz, Bilge Tanrısever), Otonom Yayıncılık, 2016, s.58-65

¹⁰⁴ Sancar, 2014, s.26

kurulan modern-ulus devletlerin pratiği cinsel farkı keskinleştiren iki önemli uğrak olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰⁵

Şöyle ki Batı'da *Aydınlanma* olarak isimlendirilen dönemde, burjuvazi ticaret ve endüstri ile elde ettiği zenginlikleri korumak için doğuştan ayrıcalıklı aristokratlara karşı tüm insanların akıl sahibi bir birey olarak doğuştan eşitliğini savunmuştu.¹⁰⁶ Söz konusu eşitlik anlayışı sosyal ve ekonomik eşitlik değil, biçimsel-hukuki bir eşitlikti.¹⁰⁷ Birey, cinsiyet açısından nötr değil, eril bir karakter taşımaktaydı.¹⁰⁸ Sermaye başlarda cinsiyet tanımaz bir şekilde kadın ve çocuk emeğinden beslense de, ihtiyaç duyduğu ucuz işçi gücünü verimli bir şekilde sağlamak için erkekleri işçileştirip kadınları da ev kadını haline getirir. Kırsal yaşamın gereksinimlerini karşılayan geniş aile kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda dönüşür ve yerini çekirdek aileye bırakır. Piyasadan kopan ailenin özel alan olarak kamusal yaşamdan ayrışmasına mekânsal cinsiyetlendirme eşlik eder.¹⁰⁹ Aile, kapitalist sömürü altındaki 'özgür' erkek bireylerin devletin müdahalesi olmaksızın özgürlüğünü yaşadığı bir "sığınak" olur.¹¹⁰ Sonuç olarak, burjuva devrimiyle gelen eşitlik, erkeklerin aralarındaki sınıfsal farklılıklara karşın, ailenin reisi olarak devletin koruyuculuğu altında kadınlara ve çocuklara hükmetmede sahip olduğu bir eşitlik olarak ortaya çıkar.¹¹¹ Kadının karşılıksız emeğine yaslanan aile aynı zamanda miras yoluyla mülkiyet ilişkilerinin korunduğu ve egemen ideolojinin sürekli kılındığı bir kurum olarak ataerkilliğin ve kapitalizmin merkezinde yer alır. Ailenin yeni işçi kuşaklarını üretmesi için heteroseksüel olarak kurulması gereklidir. Bunun sonucunda da homofobi belirir. İnsanlık tarihinin her döneminde var olan, devletler tarafından örtülü ya da açıkça onaylanan eşcinsellik kapitalizmin gelişmesiyle yasaklanır.¹¹² Bu, öte yandan, eşcinselliğin bir kimlik haline gelmesine de sebep olur. 1869'a kadar eşcinsel sözcüğü kullanılması söz konusu değildir. Foucault'ya göre eşcinsellik modernitenin

¹⁰⁵ Akgül, 2011, s.16-17

¹⁰⁶ M. A. Ağaoğulları-F. Zabcı-R. Ergün, "Kral-Devletten Ulus-Devlete", İmge Kitabevi, Ankara, 2017, s.233; Sancar, 2014, s.33

¹⁰⁷ Ağaoğulları vd, 2017, s.290

¹⁰⁸ Fatmagül Bertkay, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2015, s.38

¹⁰⁹ Sancar, 2009, s.51

¹¹⁰ Bertkay, 2015, s.38

¹¹¹ Sancar, 2014, s.55

¹¹² Hatice Yıldız Levent, *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Gaziantep Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2015, s.111

icadıdır.¹¹³ Modern öncesi dönemde, örneğin Eski Yunan'da ve Roma'da yaygın olan eşcinsellik artık sabit bir azınlık olarak kodlanmış, nüfusun tamamına yaygın bir olgu olabileceği reddedilmiştir.¹¹⁴

Bu nedenle ataerki ile heteroseksizm arasında çok güçlü bir bağ vardır. İkilili sınıflandırmaya dayanan cinsiyet düzeninin tüm bir varoluşu tarif etmeye yetmediğini göstermek yalnızca cinsel çeşitliliğin meşruiyet kazanmasını sağlamaz, ataerki iktidarın da temelini sarsar. Kamusal-özel, zihin-beden, kültür-doğa şeklinde yapılan hiyerarşik ayrımlarla eril-dişil ikiliği iç içe geçer; birincil eril, ikinciler dişil olarak kodlanır. Ataerki, erkeği ayrıcalıklı ve cinsiyetsiz bir konuma yerleştirirken kadını 'öteki' olarak sunar. Erkek evrensel kişiye, kadın ise cinsiyetli bir kişiye işaret eder.¹¹⁵ Yani erkek, erkekliğini kadına karşı kurar.¹¹⁶ Öyle ki, erkeklik hiyerarşisinde yükselbilmek kadınlıkla veya kadınsılıkla ilişkilendirilen rollerden ve özelliklerden uzak kalmaya bağlıdır.¹¹⁷ Erkeğin erkekliğini belirleyen, bir anlamda, kadının 'kadınsılığı' olmaktadır.¹¹⁸ Dolayısıyla, cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin kurulması ve sürdürülmesinde, ataerkillikle heteroseksizm "ikiz süreçler"¹¹⁹ olarak işlemektedir.¹²⁰ Emma Goldman gibi anarşistler, erkek egemenliğini doğallığından kurtarmış ancak cinsiyetin kendisini bir iktidar formu olarak incelememiştir. Halbuki erkeği egemen kılan husus tam da erkekliğe atfedilen anlamlar ve bu anlamlar

¹¹³ Diana Gittins, *Aile Sorgulanıyor*, Pencere Yayınları, (Çev. Tuna Erdem), İstanbul, 2011, s.180; Alev Özkazanç, *Feminizm ve Queer Kuram*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015, s.92

¹¹⁴ Nevin Öztop (Haz.), *Kadın Olma Halleri*, Ayrıntı Basımevi, Ankara, 2009, s.44

¹¹⁵ Cinsel kimliklerin birbirlerine karşı kuruluşu konusunda farklı görüşler vardır. Luce Irigaray'a göre *eril cinsiyet* olmak üzere tek bir cinsiyet vardır; dişi, kendini eril olmayana göre tanımlar. Bir 'öteki' olarak kendine ait bir kimliği olmayan dişidir. Monica Wittig de *kadın cinsiyeti* olmak üzere tek bir cinsiyetin olduğunu düşünür. Ona göre erkek, evrensel olarak cinsiyetsiz bir kişidir. Cinsiyeti olan kadındır. Butler, s.57-67

¹¹⁶ Akal, 2009, s.268

¹¹⁷ Aksu Bora, *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.47; Zeynep Direk, *Cinsel Farkın İnşası: Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*, Metis Yayınları, İstanbul, 2018, s.187

¹¹⁸ Öztop, 2015, s.80

¹¹⁹ Spike Peterson, *Sexing Political Identities/Nationalism as Heterosexism*, International Feminist Journal of Politics, Cilt 1 No. 1, 1999, 34-65, s.57, dipnot 7.

¹²⁰ Radikal feministleri haklı çıkaracak şekilde, ataerki-heteroseksizm ilişkisine dair eklemek gerekir ki ataerki iktidar en sinsi tezahürlerinden birini yatak odasında gösterir. Cinselliği erkeğin kadını alt ettiği bir savaş alanına çevirir. Firestone *Cinselliğin Diyalektiği* isimli kitabında erkek için cinsel arzunun aşağılamakla eş anlamı olduğunu, erkeğin cinsel istek duyduğu bir şeyi sevmeyeceğini ileri sürer. 'Kadınsı' delikanlıların kadınlara istek duymalarını sağlamanın yolu onlara kadınlardan nefret etmeyi öğretmektir. Kadınlardan nefret etmeden kadınları 'sevemezler.' Akal, 2009, s.274

aracılığıyla türetilen rollerdir. Cinsiyetin bir olgu olarak kabul edilmesi, cinsel eşitliği sağlamanın önünde bir engel teşkil etmektedir. Queer teorisinin açtığı tartışmalara göre, cinsiyet imha edilmeden cinsel eşitliğin sağlanması mümkün değildir, çünkü cinsiyetin biyolojik bir olgu olarak kabul edilmesine toplumsal-siyasal bir sonuç eşlik edecektir. Bu sonuçların egemen kültürden bağımsız olması imkansızdır. Aksi takdirde, cinsel eşitliği sağlamak adına eleştirdiğimiz ataerki ve heteroseksizmi bir yandan veri olarak almak zorunda kalırız ki, bu çelişkili bir durum yaratır. Queer için eşitliğe giden yol ancak cinsiyet imha edilerek açılır.

Üçüncü dalga feminizmle başlayan tartışmalara göre, eşcinsellik tanımının içeriği egemen toplumsal cinsiyet rejimi tarafından doldurulduğu sürece, insanların bu tanıma özgürce sahiplenmesi veya reddetmesi mümkün değildir.¹²¹ Özgürleştirici olan, cinsiyetlere atfedilen anlamları bozmak, yeniden yapmak, yaratıcı tekrarlarla erkeksi ve kadınsı diye tabir edilen özellikleri birbirlerine karıştırmaktır. Bu durum, Connell'in belirttiği gibi, cinsiyet kategorisini eşcinsellik ile beraber ortadan kaldıracaktır.¹²²

Goldman, yaşadığı dönemin iklimine uygun şekilde, eşcinsellerden “baskıya uğrayan azınlıklar” olarak söz etmiştir. Bu bakış açısı heteroseksizmi bir norm olarak sorgulamayı güçleştirdiği gibi, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki sıkı bağların da çözülmesine yol açmaktadır. LGBTİ varoluş cinsgender¹²³ ve heteroseksüel kimliği ile aynı düzleme eşit bir kimlik olarak çıkarıldığında, burada belirleyici ve tanımlayıcı olanın heteroseksüellik olduğu perdelenir. Bu yüzden 90’lı yıllarla beraber 3. dalgadan etkilenen queer, erkek ve kadınlığın bir iktidar söylemi içerisinde tarihsel olarak kurulduğunu, toplumsalı belirleyecek bir biyolojik öze sahip olmadığını savunur.

¹²¹ Connell, 2017, s.336

¹²² Connell, 2017, s.335

¹²³ Cisgender, transgender’ın tersidir. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında bir ayrım yapılabileceği varsayımı altında, biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin uyuşması halidir. Na-trans olarak da isimlendirilir. Heteroseksüellik bir yönelimi veya zorunluluktan yaşanan bir cinsellik biçimini ifade ederken, cisgender veya transgender bir cinsel kimliği ifade eder. Latince “-cis” “bu tarafta” anlamına gelen bir ön ektir.

• Anarşizm ve Queer: Bir İktidar Formu Olarak Cinsiyet

Klasik feminizmin kadının özgürlüğünü savunurken cinsiyetin kendisini sorgulamayı, post-modern düşünürler tarafından queer teorisinin¹²⁴ geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. İçinde anarşist öğeler taşıyan queer, cinsiyeti iktidar kaynağı olarak ele alır ve biyolojik cinsiyetin varlığını çürütmeye yönelir. Bu nedenle, kısaca bu görüşün nasıl temellendirildiğini açıklamak, queerin klasik anarşizmle kesişim noktalarını ve feminizmden farklarını ortaya koymak için gereklidir.

Queer'in öne çıkan temsilcilerinden Judith Butler'a göre, kültürel öğelerle yorumlanmamış bir doğal beden kavramsallaştırılması, yerleşik olana atıfla gerçekleştiği için cinsiyetin *söylemsellik öncesi* bir yerde var olması mümkün değildir.¹²⁵ Kadın, erkek ve LGBTİ kimlikleri, bu kimliklere bağlanan sonuçlarla birlikte *söylem* aracılığıyla kurulur ve dolaşıma sokulur. Feministlerin cinsiyet (sex) ile toplumsal cinsiyet (gender) arasında yaptığı ayırım biyolojiyi kader olmaktan çıkarıp kültürü kader haline getirir. İkinci dalga feminizm, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten ayrı sosyo-kültürel olarak inşa edilen bir kurgu olduğunu fikrini yaygınlaştırırsa da, eril-dişil ikiliğine dayanan biyolojik cinsiyetin neden ve nasıl var olduğuna dair sorgulanmamış bir alan bırakır.¹²⁶ Üçüncü dalga feminizmden, post-yapısalcılıktan ve post-modernizmden etkilenerek ortaya çıkan queer teori bu boşluğu doldurur. Cinsiyet-toplumsal cinsiyet, eşcinsel-karşıcinsel ikiliklerinin zorunlu heteroseksüelliği içerdiğini ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığını savunur. Üreme ile cinsellik arasında zorunlu bir bağ olmamasına karşın, insan bedeni heteroseksizmin ekonomik gereksinimlerini karşılamak için erkek ve kadın olarak ikiye ayrılır.¹²⁷ Erkek ve kadın cinsiyetleri, cinsiyetlerle ilişkilendirilen davranış biçimleri, meslekler, kıyafetler, koku rejimi gibi tüm pratiklerle birlikte var olur. Cinsiyet rejiminin ayakta kalabilmesi, kimliklerin birbirinden ayrıştırılmasına ve bu kimliklerin kendi iç istikrarının korunmasına bağlıdır. Dolayısıyla, 'farklı' cinse mensup kişiler arasındaki benzerliklerin üstü örtülürken, farklılıkların abartılması biyolojik cinsiyetin kendini

¹²⁴ Butler, Queer teorisinin öncü metinlerden biri olarak kabul edilen *Cinsiyet Belası*'nın önsözünde Foucault/Nietzsche çizgisini izleyerek Fransız post-yapısalcılığın kültürel bir çeviri yaptığını belirtir.

¹²⁵ Judith Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, (Çev. Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s.54

¹²⁶ Emi Koyama, 'Transfeminist Manifesto', (Çev. Aligül Arıkan) "*Queer Tahayyül*", Der. Sibel Yardımcı, Özlem Güçlü, Sel Yayıncılık, 2013, s.368

¹²⁷ Butler, 2016, s.192

doğallaştırmak için kültürün bozucu etkisine ihtiyaç duyduğunu gösterir.¹²⁸ Queer için toplumsal cinsiyet; cinsiyetin kültürel üretimi değil, bizatihi kendisidir. Söz konusu olan biyolojik beden toplumsal cinsiyet düzenine özgü pratiklerle cinsiyetlendirilmesidir.¹²⁹ Dolayısıyla, cinsiyetten her bahsedildiğinde *performatif*¹³⁰ olarak kurulan ve ancak karşıtlıklar üzerinden kavranabilen siyasi bir kategoriden söz edilmektedir.

İktidardan azade bir siyasi alan mevcut olmadığı için, cinsel kimliklerin özneleşmesi iktidara teslimiyeti ile mümkün olur. Bu teslimiyet ilişkisi içerisinde, heteroseksist ideolojinin işleyişi cinselliğin abartılmış farklar üzerinden bölünmesini ve sınırlanmasını gerektirir. Toplumsal cinsiyet düzeni içinde çemberin dışında kalan hemcins birliktelik yaşayan çiftler bile erkeksi olan-kadını olan şeklinde heteroseksüelleştirilir.¹³¹ Çünkü cinsiyet, ancak heteroseksist düşünce ve ekonomi modeli içinde var olabilir ve cinsiyete atfedilen anlamlar da kaçınılmaz olarak kurgusal zıtlıkları içerir. Tam bu noktada Monica Witting, heteroseksizmin kısıtlayıcı sınırlarını aşmanın “cinsiyet zincirlerinden” kurtuluşu beraberinde getireceğini düşünür.¹³² Bir yazarın da vurguladığı gibi, cinsiyetimizle ilgili toplumsal beklentileri bazen karşılayamıyor oluşumuz bu normların kurmaca olduğunu gösterir.¹³³

Cinselliğe ilişkin kavrayışımızı heteroseksizmin temelindeki hiyerarşik karşıtlıkların oluşturduğunu savunan queer siyaset, anarşizmin doğal bir uzantısı olarak ortaya çıkar ve “zevkin devrimci doğasında ısrar eder.”¹³⁴ Anarşi ile queer’in ortak paydası, post-anarşizmin post yapısalcılıktan aldığı fikirlerdir.¹³⁵ Konumuz klasik anarşizme dahil olduğu için anarşizmin post kısmı detaylı olarak incelenemeyecektir. Ancak özetle ifade etmek gerekir ki, post anarşizm¹³⁶ iktidarın tek bir merkezi bir kaynağının olmadığını,

¹²⁸ Connell, 2017, s.127

¹²⁹ Sancar, 2014, s.23-24

¹³⁰ Performatif kavramıyla kastedilen “öznenin içinde inşa edildiği süreç”tir. Toplumsal cinsiyetimizle ilişkili “dışavurumların” ve “ifadelerin” toplumsal cinsiyetimizin sonucu değil, kurucu öğeleri olduğudur. Butler, 2016, s.77

¹³¹ Butler, 2016, s.66

¹³² Butler, 2016, s.69

¹³³ Bora, 2010, s.43

¹³⁴ Süreyyya Evren, *Anarşizmler*, (Çev. Barış Yıldırım, Elmas Deniz), İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.167

¹³⁵ Uluhan Berk Öndül, *Queer Siyasette Post-Anarşizm ve Parrhesia Pratikleri*, Kaos GL, Sayı: 138, Eylül-Ekim 2014, s.38-41

¹³⁶ “Postanarşizm, klasik anarşizmin eşitlikçi ve özgürleşmeci yönlerini günümüzde radikal siyasi mücadelelerin olumsal, çoğulcu, farklı kimlik ve perspektiflere açık olduğunun ve
YUHFD Vol. XVI No.2 (2019)

yalnızca kapitalizm ve devleti kaldırmanın insanlığı özgür bir topluma ulaştırmayacağını savunur. İktidar ve baskı somut yaşamın tüm alanlarına sindiği için direniş de her yere yayılmalı, çeşitlendirilmelidir. İktidar odakları birbirine indirgenerek açıklanamayacağı için mücadele başlıkları da birbirine indirgenmemelidir. Örneğin, kadınların ikincil statüsü yalnızca özel mülkiyet düzenine bağlanamaz. Çevresinde siyasi değişimlerin döndüğü merkezi bir odak yoktur. İktidarın işleyişi devlet veya kapitalizm gibi makro düzeyde değil, hayatımızı sürdürdüğümüz tüm mikro pratikler düzeyinde ele alınmalıdır.¹³⁷

Anarko-queer, anarko-feministlerin devletin veya dini kurumların ortaklığıyla kurulan birlikteliklere karşı rahatsızlığını paylaşmakla birlikte, cinsel eylemlerin ardındaki varsayılan öznelerden çok pratiklere yoğunlaşması ve evrensel kadın kategorisinin karşısına ‘farklı’ kadınlıkları çıkarmasıyla klasik feminizmden ayrılır.¹³⁸ Klasik feminizmde yapılan cinsel eylemlerin ardında bir özne vardır, queer özneyi yok eder.

Anarko-queer; cinselliğe dair bütün normatif ön kabulleri eleştirir,¹³⁹ çoklu-tutarsız-değişken bir ‘kimlik’ anlayışıyla, bilgiyle iktidar arasında kurulan bağlantıda¹⁴⁰ “yaratıcı tekrarlar”la¹⁴¹ yeni kopuşlar yaratmak ister.¹⁴² Homo-hetero, erkek-kadın ikiliklerine dayanan iki kutuplu ayrımı ortadan kaldırmak istemesi ve ‘aykırı’ cinsellikleri genel bir kimlik kategorisi olarak sabitleyip düzene entegre etmek yerine arzunun değişkenliğinde yani kimliğin imkansızlığında direktmesi anarşist öğeler taşır. Queer anarşizmi “sadece cinsiyet ve cinselliğe değil, kapitalizm içinde

farklı konulara odaklandığının -yani sadece ekonomik konulara odaklanmadığının- farkında oluşun kombine edilmesini hedeflemeyen bir siyasi mantıktır.” Evren, 2010, s.28

¹³⁷ Foti Benlisoy, ‘Anarşizm’, “*Modern Siyasal İdeolojiler*”, (Der. Birsen Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s.391; <http://anarsizm.org/postyapiscalci-anarsizm-todd-may-ile-soylesi-2000/> (Erişim Tarihi: 25.03.2019)

¹³⁸ Evren, 2013, s.167

¹³⁹ Evren, 2013, s.167

¹⁴⁰ Bilgi-iktidar ilişkisi postmodernizmin bilimin nesnelliliğine yönelttiği eleştiriye ifade eder. Postmodernizm için bilimsel olarak sunulan bilgi de çıkar ilişkilerinin, sınıfsal ayrımların, kültürün karışmasıyla oluşan ideolojik bir üründür. A. Kadir Çüçen, *Bilim Felsefesine Giriş*, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2013, s.203-204 Nitekim yukarıda Emma Goldman’ın evlilik ile ilgili görüşlerini aktarırken ataerkil iktidarın bilgi üretmek, sahte bir konfor vaat ederek, kurduğu söyleme yaslanarak işlediğini belirtmiştik.

¹⁴¹ “Yaratıcı tekrarlar” Butler’a ait bir ifadedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, queer sözcüğü ilk zamanlar hakaret amacıyla kullanılan, olumsuz çağrışımlara sahip bir sözcükken LGBTİ hareketinin sahiplenmesiyle bu pejoratif anlamdan sıyrılıp başka bir içerikle yüklenmiştir. Bu yaratıcı bir faaliyettir.

¹⁴² Özkazanç, 2015, s.97

YÜHFD Cilt: XVI Sayı:2 (2019)

var olan her türlü tahakküm formlarıyla ilişki halinde olan hegemonik söylemleri eleştirel olarak değerlendirir.”¹⁴³

Genel geçer kadın ve erkek kimlikleri, makbul kadınlık ve erkeklik temsiliyeti ürettiği gerekçesiyle eleştirilir. Çünkü temsiliyet ancak iktidar tarafından özneliği tanınanlara bahşedilen bir ‘hak’tır. Dolayısıyla temsil edilmek; sınırlarını iktidarın çizdiği, normalleştirdiği ve sabitlediği kategorilere teslim olmaktır. Anarşizm de bireyci bir ideoloji olarak temsiliyeti, bireyin iradesinin bir ‘üst’ kuruma veya şahsa ipotek edilmesi olarak görür; kimse kimseyi temsil edemeyeceğinden herkes ancak kendi kendisini temsil edebilir. Bu, queerin tekil olanı, çeşitliliği ve farklılıkları ön plana çıkarıp, evrensel kategorileri aşındıran siyasetiyle örtüşmektedir.

Queer, kişinin kimliğine dair içsel algısının ve cinsel arzularının sürekli bir akış içerisinde olduğunu, bunların mutlaklaştırılmayacağını savunur. Bu fikrin arkasında değişimin değişmeyen bir olgu olduğu, insanlara haz veren şeylerin değiştiği ve hiç kimsenin hiçbir kimliğe tamamen denk düşemeyeceği yatar. Tüm kimlikler baskıcı, otoriter ve dışlayıcı bir zeminde kurulur. İktidarın doğasında tanımlamak, verili tanım aracılığıyla sınırlamak ve yönetebilir hale getirmek vardır. Biyo-iktidar, tür olarak insanı ve tekil cinsellikleri denetim altına almak için insanları kimlik temelinde kadın ve erkek olarak ikiye, yönelim çerçevesinde ise hetero-homo-biseksüel şeklinde üçe ayırır.¹⁴⁴ Queer için merkeze alınan doğru, normal ve sağlıklı bir cinsellik/cinsiyet yoktur, olması gereken o merkezin yıkılmasıdır. Böylece, farklılıkları olumlamanın ötesinde cinsiyeti yapısöküme uğratar, kişinin kendisini farklı olarak tanımlayabilmesini esnekleştirir. Queer’in hizaya gelmeyen, kesinliğe, norma ve normal fikrine karşı duruşu, anarşizmin yetkin özgürlük talebiyle buluşur. Ancak bu, klasik anarşizmin de queerlik içerdiği şeklinde yorumlanmamalıdır.¹⁴⁵

Kropotkin ve Bakunin gibi geleneksel anarşistler devlet ve ekonomik temelde işleyen iktidar üzerine eğilmiş, cinsiyet, etnisite ve diğer sosyal alandaki diğer iktidar ilişkilerini pek göz önüne almamıştır.¹⁴⁶ Klasik anarşizm özel mülkiyet ve devleti diğer iktidar ilişkilerinin bağlı olduğu merkezi odaklar olarak almıştır. İktidara dışsal, iktidar tarafından lekelenmemiş bir alanın var olduğu farz edilmiştir. Mevcut kurumlar, kurallar bu noktadan hareketle eleştirilir. Anarşizm, aydınlanma devrinin

¹⁴³ Evren, 2013, s.166

¹⁴⁴ Özkazanç, 2015, s.97-98

¹⁴⁵ Öndül, 2014, s.38-41

¹⁴⁶ Emi Koyama, ‘Transfeminist Manifesto’, “*Queer Tahayyül*” içinde, Der. Sibel Yardımcı, Özlem Güçlü, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.368

çocuğu olarak “özsel insan öznesi ve ona eşlik eden ahlak ve akıl”ı “kirlenmemiş bir kalkış noktası” olarak ele almıştır.¹⁴⁷ Örneğin, insan özünde iyidir ama otoriter ilişkiler tarafından bozulmuştur iddiasında, iktidarın dışındaki bölge iyi insan doğası olarak düşünülebilir. Bu fikre göre, insan devletten ve kapitalizmden kurtulunca iyi olan doğası açığa çıkacak, sınıfsız ve devletsiz bir toplumda eşitlikçi-özgürlükçü ilişkiler kurulabilecektir. Tüm üst anlatıları reddeden postmodernizm için, o “insan öznesi ve ona eşlik eden akıl” da iktidar tarafından yaratılmıştır. İktidar tarafından kirlenmemiş bir alan yoktur. Bu yüzden özgürlük iktidarla sürekli sınınan, deneneyen, yanılan bir mücadeleyi gerektirir. İktidarın olmadığı bir toplum arayamayız, ararsak iktidarın yarattığı yanılısamaya kapılmışızdır.¹⁴⁸ Foucault iktidarın olduğu yerde direnişin de olduğunu söylerken direnişin iktidara içkin olduğu, iktidarla direniş arasında bir bölünmenin olmadığını, başka bir deyişle iktidarın yersiz olduğunu anlatır.¹⁴⁹ Konumuz açısından cinsel kimliklere gelirsek, Queer, özneliği tanınanların sistemin dışına çıkamadığını, çünkü bu kimliklerin de hetero-patriarkal ilişkiler tarafından yaratıldığını düşünür. Muhafiz kimliklerin iktidar tarafından kurulması ve tanınması, muhalefetin iktidarın tamamlayıcısı haline gelmesine neden olmaktadır. Özetle, Queer ile anarşizm arasında kurulacak bağlantılar sınırlıdır. Anarşizm daha çok makro düzeyde işleyen iktidarla kavga eder. İktidarla toplum arasında bir bölünmenin olduğunu varsayar.¹⁵⁰ Klasik anarşizmle postyapısalcılık arasında ancak Max Stirner aracılığıyla bir bağ kurulabilir.¹⁵¹ Bireyciliği ileri boyutlara götüren Stirner, “insan”, “insanlık”, “toplum” gibi soyut fikirleri bireyin iradesini bir üst bütüne bağladığı için” eleştirir.¹⁵² Klasik anarşizm de, bireyci uçta yer alan Max Stirner’den toplumsuluğu komünizm aşamasına kadar geliştiren Kropotkin’e kadar farklı akımlara, kollara ayrılmış durumdadır. İlkelci fikirleriyle tanınan John Zerzan, feminizmde Goldman ve ekolojik hassasiyetiyle ön plana çıkan Murray Bookchin farklı biçimlerde de olsa aynı anarşizm yelpazesi içinde yer almaktadır. Anarşizmin katı kalıplara girmeyen, çeşitli ve dağınık yapısı, bütünü

¹⁴⁷ Saul Newman, *Bakunin’den Lacan’a Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu*, (Çev. Kürşat Kızıltuğ), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s.29

¹⁴⁸ Newman, 2001, s.27

¹⁴⁹ Newman, 2001, s.150-151

¹⁵⁰ Newman, 2001, s.40

¹⁵¹ Newman, 2001, s.129

¹⁵² Benlisoy, 2007, s.370

kavramamaya meyilli post modernlikle uyuşmakta, eşitliği ve özgürlüğü bir arada gerçekleştirmenin en heyecan verici hali olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- ACKELSBURG Martha A, *Free Woman of Spain: Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Woman*, AK Press, 2005
- AĞAOĞULLARI M. A- Zabcı F- Ergün R., “Kral-Devletten Ulus-Devlete”, İmge Kitabevi, Ankara, 2017
- AKAL Cemal Bali, *İktidarın Üç Yüzü*, Dost Kitabevi, Ankara, 2004
- AKGÜL Çiğdem, *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2011
- ALTHUSSER Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev. Alp Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul, 2016
- AVRİCH, Paul, *Anarşist Portreler*, (Çev. Osman Akınhay), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2012
- BAKUNİN Mikhail, *Tanrı ve Devlet*, (Çev. Remzi Çaybaşı), Belge Yayınları, İstanbul, 1998
- BENLİSOY Foti, ‘Anarşizm’, “*Modern Siyasal İdeolojiler*” (Der. Birsen Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007
- BERKTAY Fatmagül, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2015
- BOTTICI Chiara, *Imaginal Politics: Images Beyond Imagination and the Imaginary*, Colombia University Press, 2014
- BORA Aksu, *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010
- BROWN L. Susan, ‘Beyond Feminism: Anarchism and Human Freedom’, “*Reinventing Anarchy, Again*”, (Ed. Howard J. Ehrlich), AK Press, Edinburg-San Francisco, 1996
- BUTLER Judith, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, (Çev. Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul, 2016
- CONNEL R. W., *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (Çev. Cem Soydemir) Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017
- DEGEN, Hans Jürgen, *Anarşizmin Bugünü*, (Çev. Neşe Ozan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- DİREK Zeynep, *Cinsel Farkın İnşası: Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*, Metis Yayınları, İstanbul, 2018
- DÜZ Orhan, *Yarın Çok Güzel Olacak Mı?: “Temel Metinlerle Anarşizm’in Dünü*, Dedalus Yayınları, İstanbul, 2012, s.130-131
- ECEVİT Yıldız, “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç”, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2011

- EVREN, Süreyya, *Anarşizmler*, (Çev. Barış Yıldırım, Elmas Deniz), İletişim Yayınları, İstanbul, 2013
- FARROW, Lynne, 'Feminism as Anarchism', "*Quiet Rumours: An Anarcha-Feminist Reader*", Ak Press, 2012
- GEMIE, Sharif, *Anarchism and Feminism: a historical survey*, Woman's History Review, 1996, 5:3
- GITTINS, Diana, *Aile Sorgulanıyor*, Pencere Yayınları, (Çev. Tuna Erdem), İstanbul, 2011
- GOLDMAN, Emma, *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*, (Çev. Necmi Bayram), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006
- GOLDMAN, Emma, *Hayatımı Yaşarken*, C.II, (Çev. Emine Özkaya), Metis Yayınları, İstanbul, 1997
- HALLOWAY, John, *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, (Çev. Pelin Sıral), İletişim Yayıncılık, 2003
- HARTMANN, Heidi, 'Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği', (Çev. Gülşad Aygen), "*Kadının Görünmeyen Emeği*" (Haz. G. A. Savran, N. T. Demiryontan), Yordam Yayınları, İstanbul, 2012
- HEYWOOD, Andrew, *Siyasi İdeolojiler*, (Çev. A. Bayram, Ö.Tüfekçi, H.İnanç vd.), Liberte Yayınları, İstanbul, 2014
- HOOKS, Bell, *Feminizm Herkes İçindir*, (Çev. E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün, A. Yıldırım), Bgst Yayınları, İstanbul, 2016
- KARADAL, Sema, *Kadınlara Yönelik Baskının Kökeni ve Şiddet*, Gelenek Dergisi, Mart 2019
- KISSACK, Terence, *Free Comrades: Anarchism and Homosexuality in the United States, 1895-1917*, AK Press, Oakland-Edinburgh, 2008
- KORNEGGER, Peggy, 'Anarchism: The Feminist Connection', "*Quiet Rumours: An Anarcha-Feminist Reader*", (Ed. Dark Star), AK Press, Oakland, 2012
- KOYAMA, Emi, 'Transfeminist Manifesto', (Çev. Aligül Arıkan) "*Queer Tahayyül*", Der. Sibel Yardımcı, Özlem Güçlü, Sel Yayıncılık, 2013
- LEVENT, Hatice Yıldız, *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Gaziantep Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2015
- MARSHALL, Peter, *Anarşizmin Tarihi*, (Çev. Yavuz Alogan), İmge Kitabevi, İstanbul, 2003
- NEWMAN, Saul, *Bakunin'den Lacan'a Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu*, (Çev. Kürşat Kızıltuğ), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001
- ÖNDÜL, Uluhan Berk, *Queer Siyasette Post-Anarşizm ve Parrhesia Pratikleri*, Sayı: 138, Eylül-Ekim 2014
- YÜHFD Cilt: XVI Sayı:2 (2019)

- ÖZTOP, Nevin (Haz.), Kadın Olma Halleri, Ayrıntı Basımevi, Ankara, 2009
- PETERSON, Spike, *Sexing Political Identities/Nationalism as Heterosexism*, International Feminist Journal of Politics, Cilt 1 No. 1, 1999
- RAMAZANOĞLU, Caroline Ramazanoğlu, *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, (Çev. Mefkure Bayatlı), Pencere Yayınları, İstanbul, 1998
- SANCAR, Serpil, *Erkeklik İmkansız İktidar*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009
- SANCAR, Serpil, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014
- SANCAR, Türkan Yalçın, *Türk Ceza Hukukunda Kadın*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013
- SELEK, Pınar, *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008
- SHULMAN, Alix Kates (Ed.), "Socialism: Caught in the Political Trap", *Red Emma Speaks: An Emma Goldman Reader*, Prometheus Books, 1998
- STONE, Alison, *Feminist Felsefeye Giriş*, (Çev. Yonca Cingöz, Bilge Tanrısever), Otonom Yayıncılık, 2016
- UYGUN Oktay, *Devlet Teorisi*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015
- VERGİN Nur, *Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar, Bağlam Yayınları*, İstanbul, 2017
- WARD, Colin, *Eylemde Anarşi*, (Çev. Deniz Güneri), Kaos Yayınları, İstanbul, 2000, s.92
- WEISS, Penny A. and KENSINGER, Loreta (Ed.), *Feminist Interpretations of Emma Goldman*, The Pennsylvania University Press, Pennsylvania, 2007

Yararlanılan İnternet Siteleri

- <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1914/marriage-love.htm> (Erişim Tarihi: 06.06.2019)
- <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/aydemir-guler/erteleme-yok-237882>(Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/692/cirkin-bir-nefret-ideolojisi-olarak-feminizm#.XHJqUOgzY2w> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <https://dunyalilar.org/beyaz-orta-sinif-bir-annelik-fantezisi-new-momism.html/> (Erişim Tarihi: 04.04.2019)
- https://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=4068 (Erişim Tarihi: 05.03.2018)

- <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/02/09/gulnur-acar-savran-erkeklik-krizi-yok-patriarka-hala-cok-guclu/> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <http://anarsizm.org/postyapisalci-anarsizm-todd-may-ile-soylesi-2000/> (Erişim Tarihi: 25.03.2019)
- <https://theanarchistlibrary.org/library/colin-wright-anarchism-feminism-and-the-individual> (Erişim Tarihi 07.03.2019)
- http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/Goldman/aando/emancipation.html (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <http://library.nothingness.org/articles/SA/en/display/358> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/farmer-emmagoldman.html#fn23> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <http://www.geocities.ws/anarsistbakis/makaleler/farmer-emmagoldman.html#fn23> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <https://theanarchistlibrary.org/library/anonymous-anarchafeminist-manifesto> (Erişim Tarihi 07.03.2019)
- <https://theanarchistlibrary.org/library/colin-wright-anarchism-feminism-and-the-individual> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)
- <https://theanarchistlibrary.org/library/emma-goldman-marriage-and-love.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2019)
- <https://theanarchistlibrary.org/library/howard-j-ehrlich-toward-a-general-theory-of-anarchafeminism#toc1> Erişim Tarihi (02.03.2019)
- <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1911/woman-suffrage.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2019)